

SİYASİ PARTİ SEÇİM BEYANNAMELERİNDE EĞİTİM POLİTİKALARI: 2000-2022

Mehmet AKPINAR¹-Enes KÜÇÜK²

ÖZET

Bu çalışmada, 2000 yılı sonrası TBMM'de grubu bulunan beş siyasi partinin (AKP, CHP, MHP, İP ve HDP) Türkiye'de yapılan genel seçimler öncesinde yayımlanmış oldukları seçim beyannamelerine dayalı olarak eğitim politikaları incelenmiştir. Çalışma nitel yönelimli bir çalışmadır ve partilerin 3 Kasım 2002, 22 Temmuz 2007, 12 Haziran 2011, 7 Haziran 2015 ve 24 Haziran 2018 tarihlerinde yapılan genel seçimler öncesinde yayımlanmış oldukları seçim beyannamelerinden hareketle vatandaş yetiştirme konusundaki eğitim hedefleri ile örgün ve yaygın eğitim hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çalışmada elde bulgulara göre; siyasi partilerin vatandaş yetiştirme konusundaki eğitim hedefleri ile örgün ve yaygın eğitim konusundaki politikalarında benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmekle birlikte, zaman içerisinde bu konulara bakış açılarında değişiklik meydana geldiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, siyasi partiler, seçim beyannameleri.

EDUCATIONAL POLICIES IN POLITICAL PARTY ELECTION MANIFESTOS: 2000-2022

ABSTRACT

In the present study, the educational policies were examined based on election manifestos of the five political parties (AKP, CHP, MHP, IP, and HDP) that had groups in the Grand National Assembly of Turkey before the general elections held in Turkey after 2000. The study had a qualitative study design and was based on the election manifestos of the parties before the general elections held on 3 November 2002, 22 July 2007, 12 June 2011, 7 June 2015, and 24 June 2018, and intended to demonstrate their opinions on educational targets on raising citizens and on formal and non-formal education. In the study, the document analysis method was used as a data collection tool. The collected data were analyzed with the content analysis method. According to the findings obtained in the study, although it was seen that there were similarities and differences in the educational targets of political parties on raising citizens and their policies on formal and non-formal education, it was also determined that there were changes in their perspectives on these issues over time.

Keywords: Education, political parties, election declarations.

¹ Doç. Dr, Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, makpınar66@yahoo.com

² Doktora Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi E-mail: kkosmanoglu@outlook.com

1. GİRİŞ

Ülkelerin kalkınması ve muasır medeniyet seviyesine çıkmasında eğitimin kaçınılmaz bir rolü vardır. Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi o ülkenin halkının eğitim seviyesi ile doğrudan ilişkilidir. Eğitim seviyesinin yüksek olduğu ülkelerde ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda istikrarlı bir gelişme görüleceğinden bu ülkelerde kalkınma hamlesi de istenilen hızda gerçekleşebilecektir (Tok, 2012). Bu yüzden ülkeler öncelikli olarak eğitilmiş insan sayısını artırmayı ve böylelikle kalkınma hamlesini gerçekleştirmeyi arzu ederler. Bunu gerçekleştirmek için kendi gereksinimlerine cevap verecek tarzda bir eğitim sistemi oluşturmayı hedeflerler. Bu durum eğitim sistemlerinin sürekli olarak kontrol edilmesi ve düzenlenmesini zorunlu hale getirmektedir (Aydın, 2008).

Eğitim sistemlerinin düzenlenmesi noktasında en büyük görev devletin yönetim gücünü elinde bulunduran hükümetlere aittir. Hükümetler yönettikleri devletin yıkılmadan ayakta kalabilmesi ve diğer dünya devletleri arasında iyi bir konuma gelebilmesi için o devletin resmî ideolojisi ve kültürü doğrultusunda vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlarlar (Tanrıöğen, 2007; Eskicumalı, 2012). Bu amaç doğrultusunda zamanın şartlarına göre eğitim sistemlerini yeniden düzenleyerek bireylerin topluma uyum sağlamasına yardımcı olurlar (Toprakçı ve Akçay-Güngör 2014). Bu bir anlamda sorumluluklarını yerine getiren, milletini tanıyan ve seven, eğitilmiş ve aydın vatandaşlar yetiştirme hedefidir (Şimşir ve Çetiner, 2021).

Ülkelerin eğitim sistemlerinin düzenlenmesine katkı sağlayan bir başka kuruluş da siyasi partilerdir (Usta, 2015). Belli bir program etrafında toplanmış, iktidarı elde etmeyi veya ona ortak olmayı amaçlayan siyasi partiler (Kapani, 2015), iktidara geldiklerinde benimsedikleri dünya görüşünü ve ideolojiyi ülkelerinde hâkim kılmak için çalışırlar (Tanilli, 2007). Partiler bu amacı gerçekleştirmek için çeşitli araçları kullanırlar.

Siyasi partilerin ideolojilerini yansıtan önemli araçlar arasında seçim beyannameleri yer almaktadır. Partiler seçim dönemlerinde yayımladıkları seçim beyannamelerinde her alanda gerçekleştirmeyi hedefledikleri icratlara yer verdikleri gibi, eğitime de değinirler ve eğitim alanda gerçekleştirmeyi hedefledikleri icraatları ortaya koyarlar (Bulut ve Güven, 2010). Bu gerekçeden hareketle partilerin iktidara geldiklerinde eğitim yoluyla toplumu nasıl şekillendirmeyi hedeflediklerinin ve seçim beyannamelerinde gerçekleştirmeyi hedefledikleri eğitim politikalarının bilinmesi önem arz eden bir konudur.

Literatür incelendiğinde siyasi partilerin eğitim politikalarını inceleyen çalışmalara (Aydın 1997, Pektaş 1997, Berber 2001, Güneş ve Güneş 2003, Yılmaz 2007, Bulut ve Güven 2010, Tok 2012, Toprakçı ve Akçay Gönğür 2014, Usta 2015, Gürsoy ve Balcı Karaboğa 2015, Aslan 2017, Korkmaz 2018, Demir 2019) rastlanmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde Aydın'ın (1997) II. Meşrutiyet'ten (1908) 1997 yılına kadar Türkiye'de faaliyet gösteren siyasi partilerin eğitim-öğretim ve öğretmenlere yönelik görüşlerini,

Pektaş'ın (1997) 20. Yasama yılının ilk yılında (1996-1997) TBMM'de grubu bulunan altı siyasi partinin (ANAP, CHP, SHP, DSP, DYP ve RP) eğitim ve kültür politikalarını, Berber'in (2001) 18 Nisan 1999 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde parlamentoda milletvekili bulunan sekiz siyasi partinin (DSP, MHP, FP, ANAP, DYP, CHP, HADEP ve BBP) parti programlarına göre eğitime bakış açılarını, Güneş ve Güneş'in (2003) 1920-1993 yılları arasında hükûmet programları ile 1980-1993 yılları arasında faaliyet gösteren siyasal partilerin parti programlarında eğitime yönelik görüşlerini, Yılmaz'ın (2007) 1923-2007 yılları arasında faaliyet gösteren tüm siyasi partilerin parti programlarından hareketle eğitim konusundaki görüşlerini, Bulut ve Güven'in (2010) 2008 yılında TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin parti programları ışığında ilköğretim kademesinde gerçekleştirmeyi hedefledikleri düzenlemeleri, Toprakçı ve Akçay-Güngör'ün (2014) 2011 Genel Seçimlerine katılan 15 siyasi partinin (AKP, CHP, MHP, TKP, LDP, EMEP, MMP, MP, SP, DP, HAS, BBP, DSP, DYP ve HEPAR) parti programlarından hareketle eğitim konusundaki görüşlerinin benzer ve farklı yönlerini analiz ettikleri görülmektedir. Usta (2015) da 2015'te gerçekleşen iki genel seçimde TBMM'ye girmeye hak kazanan siyasi partilerin (AKP, CHP, MHP ve HDP) parti programlarından hareketle eğitim felsefeleri, zorunlu eğitim, eğitim yönetimi, eğitim destekleri, din eğitimi, okul öncesi eğitim, özel eğitim, yükseköğretim, sınav sistemleri, eğitimde teftiş, eğitim programları, yabancı dilde eğitim, öğretmenlik mesleği ve anadilde eğitim hakkındaki görüşlerini incelemiştir.

Çalışmamıza konu olan siyasi partilerin seçim beyannamelerinde eğitim başlığı altında yapılan çalışmalar incelendiğinde ise Gürsoy ve Balcı-Karaboğa'nın (2015) sadece 7 Haziran 2015 genel seçimlerine katılan dört siyasi partinin (AKP, CHP, MHP ve HDP) seçim bildirgelerinden hareketle ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim, din eğitimi, eğitim yönetimi, eğitim destekleri, eğitimin finansmanı, öğretmenlik mesleği, eğitim ortamları, teknoloji ve müfredat, eğitimde toplumsal cinsiyet ve ölçme-değerlendirmeye yönelik görüşlerini, Aslan'ın (2017) da 7 Haziran 2015 genel seçimlerinde TBMM'ye girmeye hak kazanan beş siyasi partinin (AKP, CHP, MHP VE HDP) seçim öncesi yayımlamış oldukları seçim önergelerinden hareketle örgün ve yaygın eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim, okulun fiziki yapısı, eğitim finansmanı, müfredat, öğretmen yetiştirme, bilgisayar destekli eğitim, Fatih projesi, yabancı dilde eğitim, din eğitimi ve üstün yetenekliler eğitimi hakkındaki görüşlerini incelediği görülmektedir. Bununla birlikte, Korkmaz (2018) 2018'de gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Genel Seçimlerinde seçim barajını geçen siyasi partilerin (AKP, CHP, MHP, HDP ve İP) seçim bildirgelerine dayalı olarak eğitimin niteliği, eğitim hedefleri, müfredat, öğretmenlik mesleği, sınav sistemleri, seçmeli dersler, zorunlu eğitim ve özel eğitim hakkındaki görüşlerini incelerken, Demir (2019) de aynı dönemde TBMM'ye girmeye hak kazanan siyasi partilerin (AKP, CHP, MHP, HDP ve SP) 24 Haziran 2018'de gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde yayımlamış oldukları seçim bildirgeleri ve Diyarbakır ilinde parti temsilcilerinin eğitim politikalarına ilişkin görüşlerine dayalı olarak partilerin eğitimde fırsat

eşitliği, ana dilde eğitim, din eğitimi ve zorunlu eğitim hakkındaki görüşlerini ortaya koyduğu göze çarpmaktadır.

Siyasi partilerin seçim beyannamelerine dayalı olarak eğitim politikalarını inceleyen çalışmalara baktığımızda araştırmacıların sadece bir seçim dönemini temel almak suretiyle partilerin eğitim alanındaki görüşlerini ortaya koyarak alana katkı sağladıkları görülmektedir. Sadece Tok (2012) 2002-2012 yılları TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin seçim beyannamelerinden hareketle örgün ve yaygın eğitim, okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim, özel eğitim, din eğitimi, Türkiye’deki ölçme-değerlendirme ve sınav sistemleri, öğrenciye destek, mesleki eğitim ve eğitim programları hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Dolayısıyla 2002-2018 yılları arasında yapılan seçimlerde siyasi partilerin vatandaş yetiştirmeye yönelik eğitim hedefleri ile örgün ve yaygın eğitim alanlarındaki politikalarını ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu gerekçeden hareketle çalışmada 2000 yılı sonrası dönemde tek parti tarafından uzunca bir süre siyasi istikrarın sağlanması sebebiyle bu istikrarlı dönemde TBMM’ye girmeye hak kazanan beş siyasi partinin (AKP, CHP, MHP, İP ve HDP) seçim beyannamelerine dayalı olarak vatandaş yetiştirme konusundaki eğitim hedefleri ile örgün ve yaygın eğitim hakkındaki politikaları incelenmiştir. Araştırmada böyle bir yol izlenmesinin sebebi partilerin seçim beyannamelerinde eğitim yoluyla nasıl bir vatandaş yetiştirmeyi hedeflediklerini vurgulamaları ve örgün-yaygın eğitim hakkında görüşlerini açıkça ortaya koymalarıdır. Ayrıca söz konusu seçimlere giderken siyasi partilerin zikredilen konulardaki politikalarında meydana gelen değişimlerin de ortaya konulması amaçlanmıştır. MHP 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde meclise girememesine rağmen, sonraki yıllarda sürekli mecliste grubu bulunması sebebiyle MHP’nin 3 Kasım 2002 tarihli seçim beyannamesi incelenmiştir. 1 Kasım 2015 tarihli genel seçimler ise partilerin hepsinin seçim beyannamesi yayımlamamaları sebebiyle incelenmemiştir. Bu çerçevede aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır;

1. Siyasi partilerin vatandaş yetiştirme konusundaki eğitim hedefleri nelerdir?
2. Siyasi partilerin örgün eğitim konusundaki politikaları nelerdir?
3. Siyasi partilerin yaygın eğitim konusundaki politikaları nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada TBMM’de grubu bulunan beş siyasi partinin (AKP, CHP, MHP, İP ve HDP) 3 Kasım 2002, 22 Temmuz 2007, 12 Haziran 2011, 7 Haziran 2015 ve 24 Haziran 2018 tarihlerinde yapılan genel seçimler öncesinde yayımlamış oldukları seçim beyannamelerine dayalı olarak vatandaş yetiştirme konusundaki eğitim hedefleri ile örgün ve yaygın eğitime yönelik politikaları incelenmiştir. Çalışmada nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasının nedeni siyasi partilerin eğitim politikalarının mevcut dokümanlar ışığında ortaya konulmak istenmesidir. Doküman

analizi araştırmada incelenen olgu veya olaylarla ilintili bilgiler içeren yazılı belgelerin ayrıntılı olarak taranması ve bu bilgilerden yeni bir bütünlük oluşturulması olarak adlandırılır (Creswell, 2002).

2.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada parlamentoda grubu bulunan beş siyasi partinin (AKP, CHP, MHP, İP ve HDP) vatandaş yetiştirmeye dönük eğitim hedefleri ile örgün ve yaygın eğitim hakkındaki politikalarını içeren bulgular 3 Kasım 2002, 22 Temmuz 2007, 12 Haziran 2011, 7 Haziran 2015 ve 24 Haziran 2018 tarihlerinde yapılan genel seçimler öncesinde yayımlanmış oldukları seçim beyannameleri esas alınarak toplanmıştır. Toplanan veriler nitel veri çözümlemenin bir alt tekniği olan içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi verilerin belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirilmesi ve bunların anlaşılır biçimde düzenlenmesi sürecidir (Şimşek ve diğerleri, 2008).

3. BULGULAR

3. 1. Siyasi Partilerin Vatandaş Yetiştirme Konusundaki Eğitim Hedefleri

AKP 2002 yılında Türkiye'nin yaşamış olduğu sıkıntılıların çözümünün eğitimde saklı olduğunu belirtmiş ve bu sorunların çözümü için nitelikli bir eğitim sisteminin hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. AKP'nin bu konudaki görüşü “*Halen uygulanmakta olan önyargılı ve ezbere dayanan yaklaşım terk edilecek, evrensel değerleri öne alan, insanı merkeze yerleştiren demokratik ve çağdaş bir yaklaşım benimsenecektir*” şeklinde seçim beyannamesine yansımıştır. Aynı dönemde AKP'nin nasıl bir vatandaş yetireceğine dair görüşü de “*Ülkemiz insanının özgür düşünen ve bağımsız karar verebilen, yeniliklere açık, özgüven sahibi, hayata olumlu bakan, problem çözme yeteneği gelişmiş, bilim ve teknoloji üretebilen bireyler olarak yetişmesini sağlayacak önlemler alınacaktır*” şeklindeki ifadeyle seçim beyannamesinde yer almıştır (AKP, 2002: 77). Buna paralel olarak 2007 ve 2011 yıllarında eğitime bakış açısının “*AK Parti, eğitimi, insanımızın yaşam kalitesini yükselten, ülkemizin refah, istikrar ve rekabet gücüne katkıda bulunan ve hayat boyu süren bir faaliyet olarak görmektedir*” şeklinde olduğunu belirten AKP (AKP, 2007: 60; AKP, 2011: 78), 2011 yılında bir vatandaşta bulunması gereken niteliklere yenilerini eklemiştir. AKP'nin söz konusu seçim beyannamesinde bu nitelikler “*Hedefimiz temel beceriye sahip, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen, paylaşım ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, evrensel kavrayış ve düşünüş yeteneğine sahip, yeni fikirlere açık, çalışmayı ve üretmeyi erdem bir olarak benimsemiş bireyler yetiştirmektir*” ifadesiyle yer almıştır (AKP, 2011: 80). AKP 2015 yılında da insanı merkeze alarak “*Partimiz insanı yaşat ki devlet yaşasın ilkesini şiar edinmiştir*” ifadesini kullanmış ve nasıl bir vatandaş yetiştirmeyi hedeflediğini de “*Adalet ve Kalkınma Partisi olarak insanı, kalkınmanın bizatibi amacı olarak görüyor ve bu amaca ulaşmada yine en büyük aracın nitelikli, sağlıklı ve donanımlı insanlar olduğunu biliyoruz*” şeklinde seçim beyannamesine yansıtmıştır (AKP, 2015: 77). 2018 yılına gelindiğinde ise AKP'nin eğitime bakış açısı “*İleri demokratik bir toplum hedefine ancak eğitim alanında yapacağımız yatırımlarla ulaşmamız mümkündür*” şeklinde evrilirken, aynı yıl AKP'nin vatandaş yetiştirme

konusundaki görüşü “*Bütün çocuklarımızın; eğitim ve öğretime eşit şartlar altında erişmesi, çağın gerektirdiği bilgi ve beceriyi edinmesi, girişimci ve yenilikçi bir bakış açısı kazanması, özgüven ve sorumluluk sahibi olmaları, sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetiştirilmeleri en temel görevimiz oldu*” şeklindeki ifadeyle seçim beyannamesinde yer almıştır. Bu ifadeden anlaşılmaktadır ki, AKP geleceğin vatandaşları olacak çocuklara sözünü ettiği nitelikleri kazandırarak onları sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır (AKP, 2018: 52-53).

CHP'nin 2002 yılında eğitime bakışı “*Eğitim; kişi için temel bir hak insan hakkı, devlet içinse yerine getirilmesi zorunlu bir ödevdir*” şeklinde seçim beyannamesinde yer almış, aynı zamanda CHP “*Bilgi çağının gereklerine uygun çağdaş, laik ve demokratik bir eğitim sistemi kuracağız*” ifadesine kullanmıştır. CHP bu ifadeleri dile getirmekle bir yandan eğitime verdiği değeri gösterirken, diğer yandan da eğitimi benimsemiş olduğu çağdaş, laik ve demokratik tutum çerçevesinde yapılandıracağını ve tüm bireyleri bu doğrultuda yetiştireceğini ima etmektedir. Bununla birlikte, CHP Atatürkçü çizgisine de atıfta bulunmuş ve “*Atatürk ilke ve devrimlerinden ödün vermeyeceğiz*” diyerek eğitim sistemini Atatürk ilke ve devrimleri ışığında yapılandıracağını dile getirmiştir (CHP, 2002: 40). Bu bağlamda CHP'nin 2007 yılında vatandaş yetiştirmeye yönelik görüşü de “*Özgür, özgüvenli, Atatürk gençliği yetiştireceğiz. Araştırma, sorgulama ve düşünebilme yeteneği yüksek, Atatürk ilke ve devrimlerini, laik demokratik Cumhuriyetimizin temel niteliklerini özümlemiş, değişime ve yeniliklere açık bir gençlik yetiştireceğiz*” söylemiyle seçim beyannamesine yansımıştır (CHP, 2007: 48). Bu söylem aynı zamanda CHP'nin çağın gerektirdiği bir takım becerileri de bireylere kazandırarak onları donanımlı bireyler haline getirmeyi amaçladığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, CHP “*Eğitim programımız; Ulusal kimliğimiz, tarihimiz ve değerlerimiz ile evrensel kültür bilinç ve birikimleri, laiklik, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ilkelerini temel alacaktır. Eğitim programımız, bilimsellikten ve yaşamın gerçeklerinden kopmayacak, genç dimağlara sevgi, hoşgörü ve barış duygularını yerleştirecektir*” ifadelerine yer vererek gençlerin iyi birer vatandaş olmaları için sevgi, hoşgörü ve barış duygularını kazanmaları gerektiğine dikkat çekmiştir (CHP, 2007: 49). CHP'nin 2015 yılındaki söylemleri de yurttaşlık bilinci, ayrımcılıkla mücadele ve insan hakları konuları üzerine yoğunlaşmış ve söz konusu dönemde CHP “*Yurttaşlık bilinci, ayrımcılıkla mücadele ve insan hakları derslerine müfredatta yer vereceğiz*” ifadesini kullanarak bu konularda bilinçli vatandaş yetiştirmeyi amaçlamıştır (CHP, 2015: 90). 2018 yılında CHP'nin eğitim sitemini nasıl şekillendireceği ve nasıl bir vatandaş yetiştireceğini dair görüşü seçim beyannamesinde “*Dünya ile rekabet edebilmemiz, bilgi ekonomisine geçebilmemiz ve Endüstri 4.0'ın gereklerini yerine getirebilmemiz ancak sorgulayan, analitik ve sosyal becerileri yüksek öğrencileri yetiştirecek bir eğitim modeliyle mümkündür*” şeklindeki ifadeyle yer almıştır. Bu ifade CHP'nin geleceğin bireyleri olacak öğrencilere okul ortamında Türkiye'nin dünya ile rekabet edebilmesini ve kalkınabilmesine sağlayacak becerileri kazandırmayı amaçladığını gösterirken, aynı zamanda onları gerekli donanıma sahip vatandaşlar haline getirmeye çalıştığına da işaret etmektedir (CHP, 2018: 95).

MHP'nin seçim beyannamelerinde ağırlıklı olarak millilik ve manevilik vurgusu yapılmış, bunun yanı sıra çağın gerektirdiği temel becerilerin eğitim ortamlarında bireylere kazandırılması gerektiği üzerinde durulmuştur. MHP'nin nasıl bir vatandaş yetiştireceğine dair görüşleri 2002, 2007, 2011, 2015 ve 2018 yıllarındaki seçim beyannamelerine “*Türk milletine mensubiyetin gurur ve şuuruna sahip, manevî ve kültürel değerlerimizi özümsemiş, düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, yeni gelişmelere açık, sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı yüksek, bilim ve teknoloji üretimine yatkın, girişimci, demokrat, kültürlü ve inançlı nesillerin yetiştirilmesi eğitim politikamızın temel amacıdır*” şeklindeki ifadeyle yansımıştır (MHP, 2002: 70; MHP, 2007: 93-94; MHP, 2011: 133; MHP, 2015: 193; MHP, 2018: 97). MHP bunu gerçekleştirmek için de 2007 yılından itibaren önemle “*Türklüğün ve İslam'ın millî ve manevî değerlerini yaşayan ve yaşatan Hoca Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana, Hacı Bayram-ı Veli ve Yunus Emre gibi önder şahsiyetlerin hayatı ve felsefesi ortaöğretimde seçmeli ders olarak okutulmalıdır*” ifadesine yer vermiştir (MHP, 2007: 95; MHP, 2011: 136; MHP, 2015: 195; MHP, 2018: 98).

İP de insan odaklı bir eğitim felsefesi benimsediğini dile getirmiş ve nasıl bir vatandaş yetiştireceğine dair görüşünün “*Öğrencilerimizin, yaratıcı, özgür, eleştirel düşünebilme, birlikte yaşama ve birlikte çalışma becerilerini geliştireceğiz. Öğrencilerin problem çözme, araştırma, sorgulama, teknolojiyi etkili kullanma ve girişimcilik becerileri ile analiz, değerlendirme ve sentez yetkinliklerine ve millî değerlere sahip, insan haklarına, doğaya ve çevreye duyarlı, "iyi insan" olarak yetiştirilmesi için çabalayacağız*” şeklinde olduğunu belirtmiştir. İP'nin bu söylemleri çağın gerektirdiği becerilerin öğrencilere kazandırılmasına ve bunu gerçekleştirirken de milli değerlerden taviz verilmemesine işaret etmektedir. İP'nin tüm bu nitelikleri bireylere kazandırarak onları iyi birer insan ve nihayetinde iyi birer vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçladığı açıktır (İP, 2018: 101).

HDP nasıl bir vatandaş yetiştireceğine dair doğrudan bir söylem ortaya koymazken, 2015 ve 2018 yıllarında eğitimin bir hak, okulun da kamusal bir söylem alanı ve ortak yaşam mekânı olduğunu dile getirmiştir. Bu görüş doğrultusunda önemle “*Tekçi, cinsiyetçi, mezhepçi, ırkçı eğitim müfredatını lağvederek bilimsel, laik, demokratik, özgürlükçü, çoğulcu, anadilinde eğitimi esas alan yeni bir eğitim müfredatını hayata geçireceğiz*” ifadelerini kullanan HDP'nin eşitlik temelinde bir eğitim sistemi hayata geçirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Nitekim HDP bu çerçevede toplumsal cinsiyet eşitliğine de temas ederek “*Toplumsal cinsiyet eşitliğini dersini müfredata ekleyeceğiz*” ifadesine yer vermiştir (HDP, 2015: 47-48; HDP, 2018: 52-53).

3.2. Siyasi Partilerin Örgün Eğitim Konusundaki Politikaları

3.2.1. Siyasi Partilerin Okul Öncesi Eğitime Yönelik Politikaları

AKP okul öncesi eğitimi yaygınlaştırma kapsamında 7 yaş grubunu okula başlamak için çok geç bir yaş olarak gördüğünü belirtmiş ve bu kademedeki okullaşma oranını iktidara geldiği yıla (2002) oranla %14 artırarak %25'e çıkardığı ifade etmiştir. 2013 yılına kadar bu oranı %50'ye çıkarmayı hedefleyen AKP, 2023

hedefi olarak da okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranını %80'e çıkarmayı planlamıştır (AKP, 2007: 60). Bu hedef doğrultusunda 2013-2014 eğitim-öğretim yılında okul öncesindeki okullaşma oranını %43,5'e yükselten AKP, aynı dönemde okul öncesindeki öğrenci sayısını da 1 milyona çıkardığını kaydetmiştir (AKP, 2015: 79-80). Ne var ki, AKP okul öncesi eğitimdeki %50 okullaşma oranı hedefine 2017-2018 yılları arasında ulaşabilmiş ve bu dönemde okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranını %50,4'e yükseltmiştir. Bu artışın sebebinin okul öncesi eğitim hizmetlerini tamamen ücretsiz hale getirme politikası olduğunu vurgulamıştır (AKP, 2018: 54).

CHP 2002 yılında okul öncesi eğitimi yaygınlaştıracığını belirtirken (CHP, 2002: 41), 2007 yılında bu kapsamda tüm çocukları 2 yıllık okul öncesi eğitim kapsamına alacağını ifade etmiştir (CHP, 2007: 49). 2011 yılında okul öncesi eğitimi destekleme adına "çocuk eğitim desteği" vereceğini dile getiren CHP, okul öncesini 4-5 yaş grubundan başlatacağını ve tüm okul öncesi eğitim kurumlarında tam gün eğitim yaparak annelerin istihdama geçişlerine fırsat hazırlayacağını vaat etmiştir (CHP, 2011: 79-80). 2015 yılında itibaren de okul öncesi eğitimin süresini 1 yıl olarak tasarlamıştır (CHP, 2015: 109; CHP, 2018: 95). Okul öncesi eğitimin süresi konusunda İP de CHP ile aynı düşünceyi paylaşmıştır. İP okul öncesi eğitimin 1 yıl ve zorunlu olması gerektiğini savunmuştur (İP, 2018: 102).

MHP ise 2002 yılında belirttiği okul öncesi eğitimi yaygınlaştırma kapsamında (MHP, 2002: 70), okul öncesinden başlayarak millî bilinci geliştirmeyi, ahlaki ve manevi değerleri güçlendirmeyi amaçlamıştır (MHP, 2002: 71; MHP, 2007: 94). 2011 yılında okul öncesi eğitimi 6 yaş grubundan başlatmayı planlayan MHP (MHP, 2011: 135), 2015 yılında da okul öncesi eğitimin 4-5 yaş grubundan başlatılması gerektiğini dile getirmiştir (MHP, 2015: 202). HDP okul öncesi eğitimin süresine yönelik bir görüş ortaya koymamış, sadece okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılacağını belirtmiştir (HDP, 2015: 48).

3.2.2. Siyasi Partilerin İlköğretime Yönelik Politikaları

AKP 2002 yılında ilköğretimde rehberlik uygulamasını etkili hale getirmek suretiyle ailelerin eğitime tam katılımını sağlamayı ve böylelikle çocukların kabiliyet ve eğilimlerine göre bir yönlendirme sistemi kurmayı planlamıştır (AKP, 2002: 78). 2007 yılında ilköğretimi bilgi yüklemekten ziyade öğrencilere temel beceriler edinme, analiz ve sentez yapabilme, düşünebilme, sorgulama, sağlam bir karakter kazandırma dönemi olarak görmüş ve ilköğretimdeki okullaşma oranını yükseltmek için nüfusun en düşük gelirli %6'lık kesimine çocuklarını okula göndermek şartıyla her ay belli bir ödeme yapacağını ifade etmiştir. Böylelikle bu kademeyi öğrencinin kendisi ve çevresiyle uyumlu, sosyal ve kültürel değerler ile toplumsal aidiyet duygusunu kazanacağı bir kademe haline getirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda da ilköğretimde tekli öğretime geçmek kaydıyla, sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlayacağını belirtmiş ve 3 kademeli olmak üzere (4+4+4) 12 yıllık temel eğitimi savunmuştur (AKP, 2007: 61-63). 2011 yılında tüm

okullarda kesintisiz bir elektronik iletişim ortamı kuracağına vaat eden AKP (AKP, 2011: 80), bu kapsamda ortaya attığı Fatih Projesiyle akıllı derslikler oluşturacağını ifade etmiştir (AKP, 2011: 79). Bu çabaların sonucu olarak 2015 yılında ilköğretimdeki öğrenci sayısını 11 milyona, okullaşma oranını da %107'ye yükseltmiştir (AKP, 2015: 80). 2018 yılında da ilköğretim seviyesinde öğrencilerin hukuk bilincine sahip olarak yetişmeleri için Hukuk ve Adalet dersinin 6., 7. ve 8. sınıflarda okutulmasını sağladığını belirtmiştir (AKP, 2018: 40).

CHP 2002 yılında ortaya koyduğu “Çağdaş Eğitim Reformu” adı altında zorunlu eğitimi 12 yıla çıkarmayı planlamış ve bu kapsamda devlet ilköğretim okullarında bilgisayar kullanımını yaygınlaştıracağını belirtmiştir (CHP, 2002: 41). 2007 yılına gelindiğinde zorunlu temel eğitimi 10 yıl olarak tasarlayan CHP (CHP, 2007: 49), aynı dönemde ilköğretim kurumlarının bilgisayar yazılım ve donanım ihtiyaçlarını karşılama vaadini yinelemiştir (CHP, 2007: 50). 2011 yılında ortaya koyduğu “*ilköğretimde ana ilkemiz eve en yakın okul, en iyi okuldur*” hedefi çerçevesinde taşınabilir eğitimi asgari düzeye indirmeyi vaat etmiştir (CHP, 2011: 80). 2015 ve 2018 yıllarında da 8 yılı ilköğretim olmak üzere toplam 9 yılı temel eğitim ve 4 yılı da ortaöğretimden oluşan 1+8+4 eğitim sisteminin uygulanması gerektiğini savunmuştur (CHP, 2015: 109; CHP, 2018: 95). İlköğretimin süresi konusunda İP de CHP ile aynı düşüncüyü paylaşmış ve ilköğretim kısmı 8 yıl olan 1+5+3+4 sistemini hayata geçirmeyi hedeflemiştir (İP, 2018: 102).

MHP 2002 yılında ilköğretim konusunda öncelikli olarak sınıf mevcutlarını ideal öğrenci sayısına indireceğini belirtmiş ve temel eğitimin süresini 12 yıl olarak tasarlamıştır. Bununla birlikte, ilköğretimde bilgisayar destekli rehberlik yoluyla öğrenci tanıma teknikleri geliştireceğini dile getiren MHP, aynı zamanda yetenek ağırlıklı değerlendirme yöntemleriyle altıncı ve yedinci sınıftan itibaren öğrencilerin kabiliyetlerini ortaya çıkaracağını ve onları bu kademedeki mesleğe yönlendirmek için seçmeli derslere ağırlık vereceğini ifade etmiştir (MHP, 2002: 71-72). MHP temel eğitimin süresini 2007 yılında da 12 yıl olarak tasarlamış ve eğitimin bütün kademelerinde sınıf mevcutlarının 30'un altına indirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (MHP, 2007: 94). 2011 yılında iki kademeli olmak üzere 9 yıllık temel eğitimi savunurken (MHP, 2011: 135), 2015 yılında temel eğitimin süresini 13 yıla çıkarılması gerektiğini ileri sürmüştür (MHP, 2015: 195). Ayrıca 2002 yılında ortaya koymuş olduğu ilköğretimde bilgisayar destekli rehberlik yoluyla öğrenci tanıma teknikleri geliştirme, yetenek ağırlıklı değerlendirme yöntemleriyle öğrencilerin kabiliyetlerini ortaya çıkarma ve onları bu kademedeki mesleğe yönlendirmek için seçmeli derslere ağırlık verme vaatlerini yinelemiştir (MHP, 2015: 195-196).

HDP ilköğretim konusunda bir politika ortaya koymamakla birlikte, 2015 ve 2018 yıllarındaki seçim beyannamelerinde 4+4+4 uygulamasının ideolojik saiklerle ve özgürlükçü laiklik ilkesini ortadan kaldıran

bir anlayışla okulları ayrıştıran bir uygulama olduğunu ve bu uygulamaya son verilmesi gerektiğini belirtmiştir (HDP, 2015: 47; HDP, 2018: 52-53).

3.2.3. Siyasi Partilerin Ortaöğretime Yönelik Politikaları

AKP 2002 yılında ortaöğretimin hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan mesleki ve teknik liselerle sadece üniversiteye hazırlayan liselerden oluşacağını ve bu liselerden mezun olanların üniversiteye giriş sınav sisteminden dolayı maruz kaldıkları adaletsizliği düzelteceğini belirtmiştir (AKP, 2002: 78). Bu doğrultuda AKP 2007 yılına kadar çeşitli il ve ilçelerde Anadolu Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Spor Lisesi ve Güzel Sanatlar Lisesi ve bunlara ilâve olarak, ticari, sınai ve hizmet sektörlerine nitelikli ara eleman yetiştirecek Meslek Liseleri açtığını ifade etmiştir (AKP, 2007: 61). Ortaöğretimin süresinin de 4 yıl olması gerektiği dile getiren AKP (AKP, 2007: 66), ilköğretimde olduğu gibi orta öğretimde de okullaşma oranını yükseltmek için nüfusun en düşük gelirli %6'lık kesimine çocuklarını okula göndermeleri şartıyla her ay belli bir ödeme yapacağını belirtmiştir. Bu bağlamda ortaöğretimi bilgi yüklemekten ziyade öğrencilerin temel becerileri edindiği, analiz ve sentez yaptığı, düşünebilme, sorgulama becerilerini edindiği ve sağlam bir karakter kazandığı bir yapıya kavuşturmayı amaçlamıştır. Bununla birlikte, ortaöğretim aşamasında da tekli öğretime geçmeyi ve sınıflarda azami 30 öğrencinin eğitim görmesini sağlamayı vaat etmiş (AKP, 2007: 61-63) ve bu kapsamda 2007 yılında Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi ve Anadolu Liselerini ülke çapında yaygınlaştıracığını ifade etmiştir (AKP, 2011: 79). 2015 yılına gelindiğinde ortaöğretimde farklı dil ve lehçelerin seçmeli ders ile öğretim imkânını sağlayacağını (AKP, 2015: 79) ve ortaöğretimde okul bazlı bütçe yönetimine geçilmesine yönelik çalışmalar yapacağını dile getirmiştir (AKP, 2015: 85). Aynı dönemde ortaöğretimdeki öğrenci sayısını 11 milyona, okullaşma oranını da %103'e yükselttiğini kaydeden AKP, bir de ortaöğretim öğrencilerine toplamda 1,9 milyar adet ücretsiz kitap dağıtımını yaptığını ifade etmiştir (AKP, 2015: 80). Ortaöğretimin kalitesini yükseltmek amacıyla da bu kademedeki okullar arasında kalite farklılıklarını asgari seviyeye indirecek tedbirler alacağını ve öğrencilerin ikametlerine en yakın okullardan birinde öğrenim görmelerinin alt yapısını oluşturacağını dile getirmiştir (AKP, 2015: 87). AKP'nin ortaöğretime yönelik hayata geçirmek istediği bir başka politika da 2015 yılında gerçekleştirmeyi amaçladığı öğrencilerin ortaöğretim kademesinde küresel farkındalığını artırmak için gerekli eğitimi verme vaadidir (AKP, 2015: 337). 2018 yılında ise Sosyal Bilimler Liselerine değinen AKP, ülke genelinde 93 Sosyal Bilimler Lisesi açtığı ve bu suretle ortaöğretimdeki öğrenci sayısını 5,5 milyona, okullaşma oranı da %108,3'e yükselttiğini ifade etmiştir (AKP, 2018: 54).

CHP "*Çağdaş Eğitim Reformu*" adı altında ortaöğretimin süresini 4 yıla çıkarmayı ve ortaöğretimden mezun olan her öğrencinin bir yabancı dil bilmesi için gerekli alt yapıyı oluşturmayı planlamıştır. CHP bir yandan da tüm ortaöğretim kurumlarını çok amaçlı-çok programlı olarak örgütlemeyi ve öğrencilere 2 yılda genel

kültür dersleri verdikten sonra genel veya mesleki teknik öğretim programlarına yönlendirmeyi amaçlamıştır (CHP, 2002: 41-42). Bu doğrultuda 2007 yılında mesleki eğitimde belli bir başarı düzeyine ulaşan öğrencilerin ÖSS sınavına girmeden meslek yüksekokullarına devam edebileceğini vurgulayan CHP (CHP, 2007: 49), aynı dönemde ortaöğretim kurumlarının bilgisayar yazılım ve donanım ihtiyaçlarını karşılayacağını vaat etmiştir (CHP, 2007: 50). 2011 yılında ortaöğretimin “genel ortaöğretim” ve “mesleki-teknik ortaöğretimin” ana yapılarını korumakla birlikte, her aşamada yatay geçişleri açık tutacağını ve isteyen her öğrencinin ortaöğretim aşamasında “mesleki beceri” elde ederek hayata atılmasını sağlayacağını dile getirmiştir. Ortaöğretimde cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla da “kız yatılı ortaöğretim okulu” kurmayı tasarlamıştır (CHP, 2011: 80-81). 2015 yılına gelindiğinde ortaöğretimi “akademik ve mesleki” olmak üzere ikiye ayırmayı planlamış ve akademik liselerde Merkezi Lise Bitirme Sınavı’nu (MLBS) uygulamaya koyacağını belirtmiştir (CHP, 2015: 117). 2018 yılında da Türkiye’nin kalkınma stratejileri açısından öncelik verdiği kod yazılımı, mekatronik, biyoteknoloji, tarım vb. sektörlerde *Teknoloji Liseleri* açacağını ve mesleki ortaöğretimden mesleki yükseköğretime geçişin tamamen sınavsız olacağını vaat etmiştir (CHP, 2018: 101). Bunun yanı sıra, orta öğretim kademesinde okul türü talepleri doğrultusunda yeterli sayıda okul açmayı vaat eden CHP, her öğrenciyi istediği okula göndereceğini ve bu sayede öğrencileri ve velileri sınav stresinden kurtaracağını belirtmiştir. Bir de ortaöğretimin ilk 2 yılında eğitim tercihleri arasında esnek geçiş olanağı sağlayacağını ve akademik ortaöğretimde okul tür ayrışmasına son vereceğini vurgulamıştır (CHP, 2018: 100).

MHP’nin ortaöğretime yönelik politikası 2002 yılında belirttiği gibi ortaöğretimin okul türü yerine program türünü esas alan bir yapıya dönüştürülmesidir (MHP, 2002: 72). MHP ileriki yıllarda da bu görüşü savunmuş ve ortaöğretimin yatay-dikey geçişlere imkân veren, çağdaş bir rehberlik ve yönlendirme hizmetiyle sınavsız üniversite sistemine geçişi sağlayan bir yapıya kavuşturulmasını öngörmüştür (MHP, 2007: 96; MHP, 2011: 137; MHP, 2015: 197). Bununla birlikte, MHP özellikle ortaöğretim kademesinde Türklüğün ve İslam’ın millî ve manevî değerlerini yaşayan ve yaşatan Hoca Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana, Hacı Bayram-ı Veli ve Yunus Emre gibi önder şahsiyetlerin hayatı ve felsefesi seçmeli ders olarak okutulması gerektiğini vurgulamıştır (MHP, 2007: 95; MHP, 2011: 136; MHP, 2015: 195; MHP, 2018: 98).

Ortaöğretim konusunda İP de belirli derslerin yabancı dilde okutulduğu Anadolu Liselerinin yanında, *Fen ve Teknoloji Liseleri* açmayı vaat etmiş (İP, 2018: 103) ve lise öğrencilerine ücretli staj olanağı sunarak iş deneyimi kazanmalarını sağlayacağını belirtmiştir (İP, 2018: 117). Yine Ulusal Gençlik Fonu adıyla bir fon kurarak başarı sağlayan lise ve üniversite öğrencilerinin uluslararası öğrenci değişimi programları, yurt dışı staj programları ve mesleki uygulama eğitimlerinden ücretsiz faydalanmalarını sağlayacağını ifade etmiştir (İP, 2018: 118). İP aynı zamanda güzel sanatlar eğitimini hem lise hem de üniversite düzeyinde

yaygınlaştırıp ihtisas eğitimi hâline getireceğini dile getirmiş ve bu kademelerdeki öğrencilerin güzel sanat atölyelerine yönelmelerini teşvik edeceğini kaydetmiştir (İP, 2018: 132).

HDP ortaöğretimin süresi ya da eğitimin bu kademesinde nasıl bir düzenleme hayata geçireceği konularında bir görüş belirtmemiş, sadece her yurttaşın sokakta, üniversitede ve siyasal yaşamda olduğu gibi lisede de söz, yetki, karar ve katılım hakkının önündeki anayasal engelleri kaldıracığını ifade etmiştir (HDP, 2018: 84).

3.2.4. Siyasi Partilerin Yükseköğretime Yönelik Politikaları

AKP 2002 yılında üniversitelere bakış açısının “*Temel görevi özgürce bilgi üretmek, yaymak, ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel araştırma ve incelemeler yapmak ve nitelikli bir eğitim-öğretim vermek*” şeklinde olduğunu belirtmiş ve bu kapsamda üniversiteleri her çeşit düşüncenin demokratik bir ortamda, hoşgörü içinde öğretilip tartışıldığı, yasakların ve sınırlamaların olmadığı özgür bir foruma dönüştürmeyi amaçlamıştır. Yine bu kapsamda rektör, dekan, bölüm başkanı, anabilim dalı başkanı, enstitü müdürü gibi her kademedeki akademik yöneticinin de seçimle işbaşına gelmesini sağlayacak yasal düzenlemeler yapacağını dile getirmiştir. AKP YÖK’ü de üniversiteler arasında koordinasyonu sağlayan ve standartlar belirleyen bir yapıya kavuşturacağını kaydetmiştir (AKP, 2002: 79-80). 2007 yılında üniversitelere “*Toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek için çalışır, değerlerimizi koruyup yaşatır, ürettiği bilimsel bilgi, teknoloji ve nitelikli insan gücüyle toplumun geleceğini doğrudan etkiler*” görevlerini yükleyen AKP, aynı yıl 7’si vakıf 32’si devlet üniversitesi olmak üzere toplam 39 yeni üniversite açtığını, yükseköğretim kurumlarının bütçesini de %164 artırdığını dile getirmiştir (AKP, 2007: 69-72). 2011 yılında da bu rakamı 165 yükselttiğini ve her ilde bir devlet üniversitesi kurma çalışmalarına başladığını ifade etmiştir. Aynı dönemde yükseköğretimdeki okullaşma oranını da %85’e çıkaracağını belirtmiş ve 2023 hedefleri çerçevesinde üniversiteleri bilgiyi, teknoloji ve üretim ile buluşturan “*girişimci üniversite modeli*” şeklinde yeniden örgütleyeceğini dile getirmiştir. Bu kapsamda öğretim üyesi yetiştirme programlarını yaygınlaştıracağını, devlet üniversitelerinde mütevelli heyetleri oluşturacağını, özel üniversitelerin kurulmasını sağlayan hukuki düzenlemeler yapacağını ve yükseköğretimin kalitesini değerlendirmekle görevli bir “*Yükseköğretim Kalite Ajansı*” kuracağını vaat etmiştir. Kamu kaynaklarının üniversitelere transferini sağlamak için de bir “*torba bütçe*” oluşturacağını belirten AKP, üniversitelerin kalitesini artıracığını ve bazı gelişmiş üniversitelerin yurt dışında kampüs açmasını sağlayacağını ifade etmiştir. Bu suretle üniversiteleri hem bölgede hem de dünyada bir cazibe merkezi haline getirmeyi hedeflemiştir (AKP, 2011: 80-81). 2015 ve 2018 yıllarında ise yükseköğretimde bir reform hayata geçirmek için bir “*Yükseköğretim Çerçeve Yasası*” hazırlayacağını vurgulamış ve bu yasa gereğince üniversiteleri özerklik ve hesap verebilirlik temelinde yeniden örgütlemeyi ve üniversitelerin ihtisaslaşmasını desteklemeyi amaçlamıştır. AKP aynı zamanda yükseköğretim kurumları bünyesinde bağımsız ileri araştırma merkezleri kurmayı ve üniversiteleri öğretim üyesi yetiştirme ve araştırma

altyapılarını dikkate alarak kategorilere ayırmayı planlamıştır. Özel üniversitelerin kurulmasına ve yurt dışındaki üniversitelerin Türkiye’de, Türkiye’deki üniversitelerin de yurtdışında faaliyet göstermeleri için gerekli alt yapıyı oluşturacağını da dile getiren AKP, önceki yıllara paralel olarak üniversitelere bakış açısının “*Demokratik, özgürlükçü ve evrensel değerlere uygun bir üniversite tasavvuru ana önceliklerimizden bir tanesidir*” şeklinde olduğunu belirtmiştir (AKP, 2015: 89; AKP, 2018: 62-63).

CHP de 2002 yılında üniversitelerin çağdaş dünya üniversiteleri düzeyine çıkarılması ve demokratik kurumlar olarak çalışmalarını gerektiğini savunmuş (CHP, 2002: 42) ve bu bağlamda 2007 yılında üniversitelerin ar-ge çalışmalarını destekleyerek onları buldukları bölgenin kalkınmasına katkı sağlayan kurumlar hâline dönüştürmeyi amaçlamıştır (CHP, 2007: 50). 2011 ve 2015 yıllarında da üniversiteleri özerk, evrensel değerlere sahip, bilgiyi arayan, dünyaca tanınan ve öğrenci odaklı eğitim yapan kurumlar olmasını sağlayacağını belirtmiştir. Bu kapsamda devletin yükseköğretimdeki rolünü üniversitelerin genel hedeflerini belirleme ve sonuçları değerlendirmekle sınırlayacağını, üniversitelerin yönetim süreçlerinde saydamlık, hesap verebilirlik ve katılımcılık ilkelerine göre hareket etmelerini güvence altına alacağını ve kurumsal özerklik ilkesini güçlendirerek üniversiteler üzerindeki merkezîyetçi baskıyı kaldıracağını ifade etmiştir. Aynı zamanda akademik yapı ve ortaöğretimden yükseköğretime geçiş için bir üst kurul oluşturacağını ve üniversitelerin akreditasyon süreçlerinin özerk bir yapı eliyle yürütülmesini sağlayacağını kaydetmiştir. Öğrenci konseylerinin hem fakülte düzeyinde hem de üniversite senatolarında temsil edilmesi yoluyla da öğrencilerin üniversite yönetimine katılmalarının önünü açacağını dile getirmiştir. Bununla birlikte, üniversitelerin ar-ge çalışmalarına daha fazla kaynak ayırarak niteliklerini artırmayı planlayan CHP, Türk üniversitelerinin dünya sıralamasında ilk 500 veya ilk 200 üniversite arasına girmesini sağlayacağını vaat etmiştir. Bunu gerçekleştirmek için de öğretim elemanlarının bilimsel çalışmalarına verilen mali ve idari destekleri artıracığını, nitelikli öğretim elemanı yetiştirilmesini destekleyeceğini ve yüksek lisans ve doktora programlarını özendiracağını kaydetmiştir. Bir de yurt içi ve yurt dışı olanaklardan en üst düzeyde yararlanarak Türkiye’ye her yıl en az 15 bin yeni doktoralı eleman kazandırılmasını sağlayacağını belirtmiştir. CHP yükseköğretim programlarına yönelik olarak da yükseköğretim ile istihdam ilişkisini kapsamlı bir planlamayla güçlendireceğini, lisans programlarında yan dal ve çift ana dal programlarının artırılmasını sağlayacağını ve açık öğretim programlarından yararlanma maliyetlerini düşüreceğini ifade etmiştir. Üniversitedeki akademik ve idari personele yönelik de öğretim elemanlarının ve idari personelin maaşlarını ve özlük haklarını AB standartlarına yükselteceğini, akademik personelin araştırma ve eğitim faaliyetlerini gelecek kaygısı yaşamadan, siyasi baskı altında kalmadan sürdürebilmelerini sağlayacağını ve öğretim elemanlarının uluslararası değişim programlarından daha rahat yararlanması için gereken düzenlemeleri yapacağını kaydetmiştir (CHP, 2011: 84-85; CHP, 2015: 119-122). CHP’nin 2011 ve 2015 yıllarında yükseköğretime yönelik olarak ortaya koymuş olduğu politikalar 2018 yılındaki politikalarıyla

büyük ölçüde örtüşmektedir. Nitekim CHP 2018 yılında “*Demokratik değerlere, hümanizme, aydınlanmaya ve çoğulcu ilkelere dayanan bir üniversite modeli kuracağız*” ifadesine yer verirken, bu kapsamda üniversitelerin özerkliğine müdahale etmeyecek bir “*Yükseköğretim Koordinasyon ve Planlama Kurulu*” kuracağını ve bu suretle üniversitelerin bilimsel, idari ve mali özerkliğini güvence altına alacağı belirtmiştir. Söz konusu dönemde CHP üniversitelerin akreditasyon çalışmalarını yapacak bağımsız bir kurum oluşturacağını tekrar dile getirmişse de, bu kurumun yapısı ve işleyişine dair bir ifade yer vermemiştir. CHP aynı dönemde üniversite rektörlerinin ve dekanlarının, öğretim üyeleri tarafından seçimle belirlenmesini sağlama, üniversitelerde bilimsel araştırmalara ve AR-GE çalışmalarına daha fazla kaynak ayırarak akademisyenleri teşvik etme ve akademisyenlerin özlük haklarını iyileştirme vaatlerini yinelemiştir (CHP, 2018: 102-104). CHP’nin YÖK’e yönelik politikası ise YÖK’ün kaldırmak suretiyle üniversiteleri bilimsel, idari ve mali özerkliklerini koruyan yapıya dönüştürme ve YÖK’ün yerine üniversiteler arası eşgüdümünü sağlayan bir üst kurul oluşturma şeklindedir (CHP, 2015: 119-120; CHP, 2018: 102-103).

MHP’nin üniversitelere bakış açısı 2002 yılından itibaren “*Üniversitelerin; ülkemizin ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştiren, araştırma yaparak bilim ve teknoloji üreten, toplumsal gelişmeye önderlik eden, bilimsel yöntemlerle meselelere çözüm üreten, dünya üniversiteleriyle yarışan eğitim kurumları hâline getirilmesi esas olmalıdır. Üniversitelerin eğitim, araştırma ve geliştirme, toplumu bilgilendirme gibi geleneksel fonksiyonları yanında bilgiyi sanayileştiren ve ticarileştiren bir yapıda olmaları temin edilmelidir*” şeklindeki ifadeyle seçim beyannamelerine yer almıştır. MHP aynı zamanda yükseköğretimin daha demokratik ve üretken bir yapıya kavuşturulması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu çerçevede akademik kadrolar arasında işbirliği ve uyum sağlanmayı, üniversitelerin sayısını artırmayı, üniversiteye giriş sınavını kaldırılarak ortaöğretim başarısını ve ortaöğretimin sonunda yapılacak olan “*Olgunlaşma Sınavını*” esas alan bir üniversiteye geçiş sistemini uygulanmaya koymayı planlamıştır (MHP, 2002: 73; MHP, 2007: 97-98; MHP, 2011: 137-138; MHP, 2015: 197-198; MHP, 2018: 97-98). MHP YÖK’ü de düzenleme, yönlendirme, koordinasyon, planlama ve denetimden sorumlu bir yapıya dönüştürerek yeniden yapılandırmayı amaçlamıştır (MHP, 2015: 198).

İP’nin üniversitelere bakış açısı “*Nicelik açısından çok üniversiteye sahip olmaktan daha önemlisi üniversitelerimizin nitelikli hale getirilebilmesi ve bilimsel olarak güçlendirilmesidir. Bu doğrultuda, üniversitelerimizi siyasi ve ideolojik tartışmalardan kurtarmak ve uluslararası seviyede rekabet edebilir “bilim merkezleri”ne dönüştürmek için yasal ve idari düzenlemeleri gerçekleştireceğiz*” şeklinde seçim beyannamesine yansımıştır. Bu çerçevede “*Yükseköğretimi; akademik ve bilimsel özgürlük, kurumsal özerklik, çeşitlilik, şeffaflık, hesap verilebilirlik, katılımcılık, rekabet ve kalite ilkelerini esas alarak planlayacağız*” ifadesine yer veren İP, üniversitelerin eğitim ve araştırma kalitesini, bilimsel üretkenliğini ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilme kapasitesini artırmayı hedeflemiştir. Aynı zamanda yurt dışında önemli üniversitelerde başarılarını kanıtlamış öğretim üyelerinin tersine beyin göçü ile Türkiye’ye dönmeleri için gerekli zemini oluşturacağını belirtmiştir. İP’nin YÖK’e yönelik politikası

YÖK'ü kaldırarak üniversiteleri siyasi ve ideolojik tartışmalardan kurtarmak ve böylelikle üniversiteleri uluslararası seviyede rekabet edebilen “*bilim merkezlerine*” dönüştürmektir (İP, 2018: 105).

HDP ise 2015 ve 2018 yıllarında “*Üniversiteleri demokratik, özerk ve çok kültürlü, toplum ve doğa yararına araştırma yapan kurumlar olarak yeniden inşa edeceğiz*” ifadesine yer vermiş (HDP, 2015: 48; HDP 2018: 54) ve üniversitelerin bölünmesine ve kent dışına çıkarılmasına izin vermeyeceğini dile getirmiştir (HDP, 2018: 54). Bununla birlikte, HDP üniversite rektörleri ve dekanlarının da üniversite bileşenlerince seçilmesini sağlayarak öğrenci konseylerinin her düzeyde üniversite kurullarında söz sahibi olmasını sağlayacağını ifade etmiştir. HDP'nin YÖK'e yönelik politikası da YÖK'ü kaldırarak üniversiteler arası ilişki ve bilgi akışını sağlayacak bir koordinasyon kurulu kurmaktır (HDP, 2018: 54).

3.2.5. Siyasi Partilerin Öğretmen Yetiştirme ve Öğretmenlerin Statüsü Konusundaki Politikaları

AKP 2002 yılında öğretmenlik mesleğinin toplumda hak ettiği itibarı yakalayabilmesi için öğretmenlerin niteliklerini artıracaklarını ve buna paralel olarak özlük hakları ile çalışma şartlarını iyileştireceğini belirtmiştir (AKP, 2002: 78). Bu doğrultuda öğretmenliği bir kariyer mesleği hâline getirmeyi planlayan AKP, 2007 yılında yaklaşık 100.000 öğretmeni uzman ve başöğretmen unvanlarına kavuşturduğunu dile getirmiştir (AKP, 2007: 63). 2011 yılında benimsediği “*eğitime öncelik vermek, öğretmene öncelik vermektir*” anlayışı çerçevesinde de sonraki yıllarda öğretmenlik mesleğine dair politikalarını ortaya koymuştur (AKP, 2011: 79). Nitekim bu çerçevede 2015 yılında Öğretmen Genel ve Alan Yeterliliklerini belirleyerek bu yeterliliklerle ilişkilendirilmiş *Ulusal Öğretmen Strateji Belgesini* yürürlüğe koymayı planlamıştır (AKP, 2015: 83). 2018 yılında ise 586 bin öğretmen ataması yaparak öğretmen sayısını 1 milyona çıkardığını ifade etmiştir. Aynı dönemde engelli öğretmenlere yönelik olarak da kontenjan artırımına gitmiş ve 3 bin 203 engelli öğretmen atadığını kaydetmiştir. Öğretmenlerin niteliklerini artırmak amacıyla da “*Öğretmenlik Meslek Kanunu'nun*” adıyla bir kanun çıkarmayı planlamıştır (AKP, 2018: 53-58).

CHP'nin öğretmenlik mesleğine yönelik politikaları da 2002 yılında savunduğu öğretmenlerin yaşam koşulları ile özlük haklarını iyileştirme üzerine yoğunlaşmaktadır (CHP, 2002: 41). Bu kapsamda 2007 yılında öğretmenlik mesleğini toplumda hak ettiği itibarlı konuma getirmeyi amaçlayan CHP, öğretmen yetiştirme konusundaki görüşünü “*Atatürk'ün ilke ve devrimleri ışığında, çağın gerektirdiği niteliklere uygun, teknolojiyi kullanan toplum önderi öğretmenler sistemin ana omurgası olacaktır*” şeklinde seçim beyannamesine yansıtmış ve bu söylemiyle diğer partilerin öğretmen yetiştirme söylemlerinden farklı bir söylem ortaya koymuştur. Bununla birlikte, aynı dönemde sözleşmeli öğretmenlik uygulamasını kaldıracağını, öğretmenleri sendikal haklara kavuşturacağını ve öğretmenlerin hizmet içi eğitimini artıracaklarını dile getirmiştir (CHP, 2007: 50). 2011 yılında da eğitimin tüm kademelerinde öğretmenler için yüksek lisans ve

doktora derecelerini özendirceğini ve öğretmen istihdamında “sözleşmeli öğretmen” ve “ücretli öğretmen” uygulamasına son vereceğini belirtmiştir (CHP, 2011: 82). 2015 yılında “*Toplum Lideri*” öğretmen yetiştirme anlayışını benimseyen CHP, öğretmenlerin niteliğini artırma ve öğretmenlere sunulan imkânları genişletme vaatlerini yinelemiştir (CHP, 2015: 114-115). 2018 yılına gelindiğinde önceki yıllardaki vaatlerini tekrarlamakla birlikte, iyi bir eğitim sistemi için çağın gerektirdiği nitelikte öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamış ve AKP gibi “*Öğretmenlik Meslek Kanunu’nu*” adıyla bir kanun çıkaracağını dile getirmiştir. Bunların yanında Öğretmen Liselerini yeniden açacağını ifade etmiştir (CHP, 2018: 24-106).

MHP’nin öğrenmen yetiştirme politikaları da 2002 yılında savunduğu “*çağın bilgileriyle donanımlı öğretmenler yetiştirme*” hedefi çerçevesinde şekillenmektedir (MHP, 2002: 73). MHP bu hedefi gerçekleştirmek için 2007 yılında öğretmenlerin araştırma ve kendini geliştirme faaliyetlerine katkıda bulunacağını ve öğretmenlere 230 YTL Geliştirme Tazminatı ödeyeceğini ifade etmiştir. Öğretmenlere yönelik değerlendirme yaparken de velilerin, okul yönetiminin ve öğrencilerin başarılarını dikkate alacağını belirtmiştir (MHP, 2007: 98-99). 2011 yılına gelindiğinde öğretmenlere vaat ettiği Geliştirme Tazminatını 310 TL çıkaran MHP (MHP, 2011: 140), 2015 yılında Türkiye’nin öğretmen ihtiyacını yıllara göre ve alanlarına göre planlanmasını yapacağını vurgulamıştır (MHP, 2015: 207). 2018 yılında da önceki yıllardaki gibi öğretmenlerin çalışma şartlarını iyileştirme vaatlerini yinelemekle birlikte, öğretmenlerin tamamının kademeli olarak atanmasını sağlayacak şekilde kadro ihdas edeceğini dile getirmiştir (MHP, 2018: 122).

İP’nin öğretmen yetiştirme konusundaki politikası “*mesleğine sevdalı, alanlarında iyi yetişmiş, dünyayı izleyecek ölçüde yabancı dil bilen, demokratik değerleri, sanat ve sporu bir hayat felsefesi olarak özümsemiş öğretmenler yetiştirme*” şeklinde seçim beyannamesinde yer almıştır. İP bu hedefini “*Öğretmen Akademileri*” açmak ve açtığı akademileri temel eğitim kademeleri ile mesleki ve teknik alanlarındaki öğretmen ihtiyacına göre yapılandırmak suretiyle gerçekleştirmeyi planlamıştır. Böylelikle, öğretmenliğin saygın ve cazip bir meslek hâline geleceğini dile getiren İP, aynı zamanda sözleşmeli öğretmenlik uygulamasına da son vererek sözleşmeli öğretmenleri 4-A kadrosuna alacağını belirtmiştir (İP, 2018: 102).

HDP’nin öğretmenlik mesleğine yönelik politikaları diğer partilerinden farklı olarak daha çok ücretli öğretmenlik uygulamasına son verme üzerine yoğunlaşmaktadır. Nitekim HDP her iki seçim beyannamesinde de bu uygulamanın insan onurunu zedeleyen bir uygulama olduğunu savunmuş ve tüm ücretli öğretmenleri kadroya alacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte, öğretmen ve öğrencilerin ortaklaşa gelişimini sağlayacak bir sistem kuracağını dile getirmiştir (HDP, 2015: 48; HDP, 2018: 54).

3.2.6. Siyasi Partilerin Öğrencilere Destek Konusundaki Politikaları

AKP 2002 yılında yoksulluğun ancak eğitimle aşılabildiğine inanarak eğitimde fırsat eşitliği sağlayacağını belirtmiş (AKP, 2002: 79) ve bu çerçevede 2007 yılında sosyo-ekonomik düzeyi düşük ilköğretim seviyesindeki erkek çocuklara aylık 18 YTL, kız çocuklara da 22 YTL ödeme uygulamasını başlattığını dile getirmiştir. Yine bu kapsamda kırsal kesimde oturan çocukların yararlanması için 109 yeni Yatılı İlköğretim Bölge Okulunu (YİBO) hizmete açtığını ifade etmiştir (AKP, 2007: 61-62). 2011 yılında da hem ilköğretim hem de ortaöğretim kademesindeki çocuklara ücretsiz ders kitabı verilmesi uygulamasını başlattığını kaydetmiştir (AKP, 2011: 79). 2015 yılında ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine verilen burs tutarını 146 TL olarak belirleyen AKP (AKP, 2015: 81), 2018’de üniversite öğrencilerinin burs miktarını 470 TL’ye yükselttiğini vurgulamıştır (AKP, 2018: 56).

CHP de AKP gibi yoksulluk nedeniyle eğitimden mahrum kalınmasına izin vermeyeceğini belirtmiştir. Bu kapsamda 2002 yılında ilköğretim ve ortaöğretimin parasız olmasını sağlayacağını ve maddi durumu iyi olmayan öğrencilere karşılıksız “geçim ve eğitim bursu” vereceğini taahhüt etmiştir (CHP, 2002: 40-41). 2007 yılında da “Eğitim Yaşam Desteği” adı altında her yıl 1 milyon öğrenciye burs sağlayacağını ve ihtiyaç sahibi öğrencileri devlet yurtlarında barındıracağını ifade etmiştir (CHP, 2007: 48). 2011 yılında daha çok sosyal yardım kapsamında çocuklara okulda her öğlen bir öğünün yanı sıra, süt ve meyve gibi temel gıdalar verme üzerinde durmuştur (CHP, 2011: 65). 2015 yılında ortaya koyduğu Aile Sigortası Programıyla da yoksul öğrencilere zorunlu eğitimi kapsayan tüm dönemler için aylık 240 TL eğitim desteği vereceğini belirtmiştir (CHP, 2015: 115). 2018 yılına gelindiğinde önceki yıllardaki vaatlerini tekrarlayan CHP, bu vaatlerine okula giden her öğrenci için ailelere yıllık 1200 TL verme ve tüm öğrencilerin toplu taşıma araçlarını ücretsiz kullanmalarını sağlamayı eklemiştir (CHP, 2018: 97).

MHP’nin 2002 yılında öğrencilere destek konusunda vaatleri de ortaöğretim ve yükseköğretimde okuyan gençlerin burs, kredi ve barınma ihtiyaçlarını karşılama ve yurtlarda, kütüphanelerde ve okuma salonlarında bilgisayar kullanımını yaygınlaştırma üzerine yoğunlaşmaktadır (MHP, 2002: 75). MHP 2007 yılında da eğitimde imkân ve fırsat eşitliği sağlama üzerinde durmuştur (MHP, 2007: 94). Bu kapsamda 2011 yılında şehit ve gazi çocuklarının her kademedeki eğitim harcamalarını karşılayacağını belirten MHP, aynı zamanda bu öğrencilerin yükseköğretime girişlerinde onlara kontenjan ayıracağını belirtmiştir (MHP, 2011: 140). MHP 2015 yılında her çocuk için “Eğitim Destek Hesabı” oluşturmayı ve devlet aile işbirliği ile eğitimde güçlü bir destek mekanizması geliştirmeyi tasarlarken (MHP, 2015: 207), 2018 yılında bütün gençlerin fırsat eşitliği çerçevesinde eğitim imkânlarından yararlanmalarını sağlama hedefini yinelemiştir (MHP, 2018: 98).

İP de öğrencilere destek kapsamında öğrenim kredisi ve burslar üzerinde durmuş ve öğrenim kredisi borcu olan gençlere borçlarını faizsiz ve 60 aya varan vadelerle yeniden yapılandırma imkânı sağlayacağını

belirtmiştir. Aynı zamanda öğrenci burslarını da kentlerin pahalılık endeksine göre belirleyeceğini dile getirmiştir (İP, 2018: 106).

HDP seçim beyannamelerinde öğrencilere destek kapsamında doğrudan bir ifadeye yer vermezken, okulun ve öğrencilerin temel ihtiyaçlarının okul bütçesinden karşılanacağını ve her ne ad altında olursa olsun velilerden asla para talep edilmeyeceğini ifade etmiştir (HDP, 2015: 47; HDP, 2018: 52).

3.2.7. Siyasi Partilerin Özel Eğitim Konusundaki Politikaları

AKP'nin 2002 yılında özel eğitime yönelik politikası özürsümler üzerine yoğunlaşmış ve seçim beyannamesinde “*Özel eğitim kurumlarında bilgisayar ve benzeri teknoloji öğretilecek, özürsümlü vatandaşlarımızın bu teknolojiyi özel hayatında ve işlerinde kullanması sağlanacaktır*” şeklindeki ifadeyle yer almıştır (AKP, 2002: 87). Buna paralel olarak AKP 2007 yılında özel eğitime ihtiyaç duyan özürsümlü çocukların eğitim imkânlarını genişletme adına özürsümlü üniversite öğrencilerine özel ders materyalleri hazırlayacağını ve özürsümlere uygun eğitim, araştırma ve barınma ortamları temin edeceğini belirtmiştir. Ayrıca özürsümlü öğrencilerin kullanımına uygun hazırlanmış ders kitaplarını ücretsiz dağıtma uygulamasını başlattığını dile getirmiş ve kütüphaneler, internet kütüphanesi ve telif hakları gibi alanlarda engelli öğrencilere yönelik yapmış olduğu düzenlemelerle engellilerin kültürel yaşama katılımını desteklediğini ifade etmiştir. 2004-2005 eğitim-öğretim yılında da özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların okullara ücretsiz taşınması uygulamasını başlattığını, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında ise bu imkândan yararlananların sayısını 27 bine çıkardığını vurgulamıştır (AKP, 2007: 100-101). 2011 yılında da engelli öğrencilerin imkânlarını genişletme adına bir Özürsümler Yasası çıkardığını belirten AKP, aynı yıl eğitim gören engelli sayısını 10 kat yükselttiğini ve engellilerin eğitim hizmetlerine ayrılan bütçeyi de 3,2 milyar TL'ye çıkardığını kaydetmiştir (AKP, 2011: 79). 2015 yılında geldiğinde bu kapsamda taşınan öğrenci sayısını 56 binin üzerine çıkarmıştır (AKP, 2015: 80). 2018 yılında daha çok üstün zekâlıların eğitimi üzerinde durmuş ve yetenek taraması yaparak üstün zekâlı çocuklara özel eğitim sağlayacak bilim ve sanat merkezleri kurmayı vaat etmiştir (AKP, 2018: 61).

CHP 2002 yılında üstün ve özel yeteneklilerin düzeylerine uygun eğitim imkânlarını yaygınlaştıracığını ifade ederken, (CHP, 2002: 41). 2007 yılında daha çok engelliler üzerinde durmuş ve bu konudaki politikasının “*İşitme ve görme engelliler için üniversiteler dâhil, eğitimin her kademesinde rabat ve kaliteli eğitim yapabilmelerini sağlayacak çağdaş teknik altyapı ve donanım sağlayacağız. Onlara özel kütüphane ve sanal öğrenme ortamları sağlayacağız*” şeklinde seçim beyannamesine yansıtmıştır (CHP, 2007: 46). 2011 yılında da bu vaadini yineleyen CHP, aynı zamanda engellilere yönelik mesleki eğitim veren kurumlarda branş öğretmeni ihtiyacını karşılayacağını ve eğitimcilerin engelli çocuklar konusunda özel eğitim almasının alt yapısını sağlayacağını vurgulamıştır (CHP, 2011: 73). 2015 yılında özel eğitim kapsamında daha çok üstün zekâlıların eğitimi üzerinde durmuş ve MEB, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gençlik ve Spor

Bakanlığı, Üniversiteler Arası Kurul ve TÜBİTAK'tan oluşan bir üst kurul yoluyla üstün zekâlılar ve yeteneklilerin eğitimi ile ilgili bir mevzuat oluşturacağını belirtmiştir (CHP, 2015: 122). 2018 yılında ise Rehberlik Araştırma Merkezleri'nin (RAM) niteliğini artırma adı altında engelli bireylere kaynaştırma eğitimi vereceğini ve özellikle zihinsel engelli ve otizmlili bireylerin yaşam boyu öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacağını ifade etmiştir (CHP, 2018: 191).

MHP'nin özel eğitime kapsamındaki politikası 2002 yılından itibaren üstün zekâlı ve üstün yetenekli öğrencilerin özel eğitim imkânlarını genişletme üzerine yoğunlaşmıştır. MHP bu kapsamda özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin tanımlanması, sınıflandırılması, özel eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması ve eğitim programlarının günün ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda özel eğitim hizmetlerini okul öncesinden başlayarak yükseköğretime kadar ve yetişkinleri de kapsayacak şekilde yaygınlaştırmayı planlayan MHP, özellikle başarı gösteren ortaöğretim öğrencilerinin ilgi, istek ve yeteneklerine göre devlet bursu ile üniversite öğrenimine devam etmelerini sağlayacağını belirtmiştir (MHP, 2002: 72; MHP, 2007: 96; MHP, 2011: 136-137; MHP, 2015: 196).

İP'nin özel eğitime yönelik politikaları da üstün zekâlı ve engelli öğrencilerin eğitim imkânlarını genişletme çerçevesinde şekillenmektedir. İP engelli öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve potansiyellerine uygun eğitim uygulamaları için gerekli donanımı temin edeceğini ve özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların gerek toplumdaki gerekse akranlarından soyutlanmadan eğitim-öğretimlerine devam edebilecekleri bir eğitim ortamı sağlayacağını belirtirken, üstün zekâlı çocuklara yönelik olarak da *Eğitim ve Kariyer Planlaması* yapacağını ve bu suretle üstün zekâlı bireylerin özelliklerine göre istihdam oluşturacağını dile getirmiştir. İP'nin üstün zekâlıları yönelik bir başka politikası da üstün zekâlı çocukların yurt dışı eğitim imkânlarından faydalanmaları için gerekli alt yapıyı oluşturmaktır. Bu çerçevede üstün zekâlı öğrencilerin tüm eğitim masraflarını karşılayarak daha iyi bir eğitim almalarını sağlayacağını belirten İP, onların hem bir üst öğrenim kurumuna geçişlerini kolaylaştırmayı hem de onları bilim adamı, sanatçı ve sporcu yetiştirme programlarına yönlendirmeyi planlamıştır (İP, 2018: 104).

HDP üstün zekâlılara yönelik bir görüş belirtmezken, engelli çocukların kamuya ait kreş ve anaokullarının tümünde eğitim almaları için gerekli imkânları sağlayacağını dile getirmiştir (HDP, 2015: 44; HDP, 2018: 45).

3.2.8 Siyasi Partilerin Din Eğitime Yönelik Politikaları

AKP önceki yıllarda din eğitimi konularına değinmezken, 2015 ve 2018 yıllarında “Hz. Muhammed'in Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler” derslerini isteğe bağlı seçmeli dersler olarak müfredata dâhil ettiğini belirtmiştir. Ancak, din eğitiminin içeriğine dair bir görüş belirtmemiştir (AKP, 2015: 79; AKP, 2018: 53). MHP ise 2002 yılında “Cumhuriyetimizin kurucusu Atatürk'ün görüşünü benimsemekte ve dinin herkes tarafından

doğru bir şekilde, okullarda öğretilmesi gerektiğine inanmaktayız” ifadesiyle din eğitime karşı tutumunu ortaya koymuştur (MHP, 2002: 71). Bununla birlikte, MHP millî birlik ve bütünlüğün, halk ile devlet arasındaki yakınlaşmanın sağlanması için din eğitiminin devlet eliyle verilmesi gerektiğini savunmuş ve bunun için 2002 yılından itibaren ana sınıftan başlanarak ilk ve ortaöğretim tamamında “*Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Kuran Dersleri, İlmihal Bilgileri ile Peygamberin Hayatı*” derslerinin seçmeli ders olarak okutulması gerektiğini dile getirmiştir. 2007 yılında bu derslerin ilköğretim 6. sınıftan itibaren okutulması gerektiğini ileri sürmüştür (MHP, 2002: 71; MHP, 2007: 95). 2011 ve 2015 yıllarında da din derslerinin devlet eliyle verilmesi gerektiği söylemini yineleyen MHP (MHP, 2011: 134; MHP 2015: 194), 2018 yılında din kisvesi altında pazarlanmaya çalışılan sapkın akımlara karşı çocukların korunması için *Anadolu İrfanını* öne çıkaran bir din öğretimi anlayışını benimsemiştir. Bu anlayış doğrultusunda İslam geleneğini bilgi ve aklın ışığında genç kuşaklara öğretmeyi amaçlamıştır (MHP, 2018: 98).

CHP'nin din eğitimi konusundaki görüşleri AKP ve MHP'den farklılaşmaktadır. CHP 2011 yılında *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin* laiklik anlayışı çerçevesinde düzenlenmesi gerektiğini savunmuş (CHP, 2011: 19) ve bu konudaki görüşünü 2015 yılında “*Farklı inanç gruplarının din eğitimi taleplerini karşılamak için gerekli düzenlemeleri yapacağı*” şeklindeki ifadeyle seçim beyannamesine yansıtmıştır. Bunun yanı sıra, CHP din derslerinin okullarda seçmeli ders olarak okutulması gerektiği savunmuştur (CHP, 2015: 113).

HDP de zorunlu din dersi uygulamasına son vereceğini dile getirmekle birlikte, her öğrencinin kendi inancı doğrultusunda seçmeli olarak eğitim almasını sağlayacağını ve sivil din eğitimi tamamıyla serbest bırakacağını ifade etmiştir (HDP, 2015: 19; HDP, 2018: 53).

3.2.9. Siyasi Partilerin Mesleki Eğitime Yönelik Politikaları

AKP 2002 yılında mesleki eğitimi geliştirme adına tarım alanındaki verimi düşük işgücünü mesleki eğitimden geçirerek sanayi sektörüne kaydırmaya çalıştığını dile getirmiştir (AKP, 2002: 76). AKP'nin bu çabaları sonucu 2007 yılında meslek okullarına kayıtlı öğrenci sayısı %35'e yükselmiştir. 2013 yılı hedefi olarak bu rakamı %50'ye yükselteceğini belirten AKP, aynı dönemde hayata geçirdiği *Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi Projesi* (MEGEP) ve *Mesleki ve Teknik Eğitimin Modernizasyonu Projesi* (MTEM) ile mesleki eğitimde önemli bir mesafe kat edildiğini vurgulamıştır. Yine bu dönemde AKP'nin mesleki eğitimi geliştirme adına hayata geçirdiği bir başka uygulama da tüm ortaöğretim kurumlarında ilk yıl ortak dersler verilmesi, ikinci yıl okul ve mesleklerarası geçişe imkân sağlanması ve mesleki eğitim veren liselerin üçüncü sınıftan itibaren kendi içinde öğrencilere alt alanlara geçiş imkânı verilmesini sağlayan uygulamadır. AKP bu uygulamayla ortaöğretim kurumlarının birinci sınıflarından meslek okullarına yatay ve dikey geçişleri kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Bununla birlikte, ticaret ve sanayi odalarının yanında belediyelerle de işbirliği protokolleri imzalamış ve iş dünyasının ihtiyaç duyduğu mesleklerin belirlenen standartlara uygun olarak

geliştirilmesini sağlamak amacıyla *Ulusal Mesleki Yeterlilikler Kurumu'nun* oluşumu tamamlamıştır (AKP, 2007: 66-67). 2011 yılında mesleki eğitimin ortaöğretimdeki payını %65 çıkarmayı tasarlayan AKP (AKP, 2011: 80), 2015 yılında eğitim ve istihdam bağına güçlendirmek amacıyla *Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Öncelikli Dönüşüm Programı* kapsamında mesleki eğitimdeki uygulamalı eğitimleri yaygınlaştırmayı ve okul ile iş dünyası arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi hedeflemiştir (AKP, 2015: 90-91). Bu kapsamda 2018 yılında ülke genelindeki mesleki eğitim merkezlerinin sayısını 340 (AKP, 2018: 96), *Mesleki Yeterlilik Belgesine* sahip nitelikli işgücü sayısını da 350 bin kişiye çıkardığını ifade etmiştir. Aynı dönemde 782 ulusal meslek standardını ve 444 ulusal yeterliliği yürürlüğe koymuş ve meslek standartlarına dayalı sınav ve belgelendirme faaliyeti yürütmek üzere Türkiye genelinde uluslararası akreditasyonu olan 147 kuruluşu yetkilendirmiştir. Bir de Mesleki Yeterlilik Belgesini uluslararası geçerliliği olan bir sertifika hâline getirdiğini belirtmiştir (AKP, 2018:122).

CHP'nin mesleki eğitime yönelik politikaları da ekonomik kalkınma amaçlı mesleki eğitimi geliştirme düşüncesi etrafında şekillenmiştir. CHP bu çerçevede 2002 ve 2007 yıllarında ortaöğretim öğrencilerinin 2/3'sini mesleki eğitime yönlendirmeyi ve meslek okullarından ilgili yüksekokullara sınavsız geçişi sağlayarak organize sanayi bölgelerine yatılı meslek liseleri açmayı vaat etmiştir (CHP, 2002: 42; CHP, 2007: 48). 2011 yılında da teknik meslek liselerinde ve meslek yüksekokullarında okuyan gençleri tam zamanlı sigortalı yapmayı amaçlayan CHP, bölgesel düzeyde "*İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları*", ulusal düzeyde "*İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu*", sektörel düzeyde "*Sektörel İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulları*" ve okul düzeyinde de "*Okul-Sanayi Danışma Kurulları*" açacağını dile getirmiştir. CHP'nin mesleki eğitime yönelik ortaya koymuş olduğu bir başka politika da organize sanayi bölgelerinde yatılı *Mesleki Eğitim Birimleri* oluşturmaktır. Bu birimler aracılığıyla organize sanayi bölgelerini mesleki eğitim kampüsleri hâline getirmeyi tasarlayan CHP (CHP, 2011: 60-61), bu kapsamda 2015 yılında bir de mesleki eğitimin eşgüdümünden sorumlu bir *Mesleki Eğitim Yüksek Enstitüsü* (MEYE) kurmayı amaçlamıştır (CHP, 2015: 119). 2018 yılında mesleki eğitimi *Meslek Liseleri ve Teknoloji Liseleri* şeklinde icra edeceğini belirtmiştir (CHP, 2018: 100-101).

MHP'nin 2002 ve 2007 yıllarında mesleki eğitime yönelik politikaları mesleki eğitimin daha kaliteli hâle getirilmesi amacıyla mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları ile meslek yüksekokulları arasında program bütünlüğü sağlama ve iş hayatı ile mesleki teknik eğitim arasında etkileşimi artırma üzerine yoğunlaşmaktadır (MHP, 2002: 72; MHP, 2007: 97). MHP 2011 ve 2015 yıllarında bu kapsamda girişimcilik eğitimi, istihdam garantili programlar, mesleki danışmanlık, rehberlik hizmetleri, işletmelerde eğitim seminerleri, iş gücü yetiştirme ve mesleki eğitim kursları gibi aktif iş gücü programlarını yaygınlaştıracığını dile getirmiştir. Aynı dönemde kadınlara yönelik olarak da mesleki eğitim ve beceri kazandırma programlarını yaygınlaştıracığını ve kadınların kendi işlerini kurmaları için gerekli girişimcilik

eğitimini vereceğini belirtmiştir (MHP, 2011: 126-137; MHP, 2015: 190-197). MHP'nin mesleki eğitim kapsamında üzerinde durduğu bir başka konu da 2018 yılında ortaya koyduğu toplumun dezavantajlı gruplarının işgücü piyasasına katılımlarını sağlamadır. MHP bu grupları destekleyerek iş bulmalarını sağlayacağını ifade etmiştir (MHP, 2018: 94).

İP de mesleki eğitim kapsamında özel sektörü okul açmak için teşvik edeceğini belirtmiş ve mesleki eğitim veren okulların uluslararası ortaklıklarını ve teknoloji transferlerini sağlayacağını dile getirmiştir (İP, 2018: 105).

HDP 2018 yılında mesleki eğitim kapsamında bir politika ortaya koymazken, 2015 yılında istihdam odaklı yeni yaşam atölyeleriyle iş garantili mesleki eğitim ve meslek edindirme programlarını hayata geçireceğini belirtmiştir (HDP, 2015: 29).

3.2.10. Siyasi Partilerin Türkiye'deki Sınav Sistemleri ve Ölçme-Değerlendirmeye Yönelik Politikaları

AKP sınav sistemleri kapsamında 2002 yılında üniversiteye yerleştirme sistemi üzerinde durmuş ve üniversiteye yerleştirme sisteminin mesleki ve teknik eğitime talebi düşüren, haksız ve adaletsiz uygulamalara sebep olan bir uygulama olduğunu belirtmiştir. Bu durumu ortadan kaldırmak için sınav sistemlerini yarışmayı teşvik edecek ve adaleti sağlayacak şekilde değiştireceği ifade etmiştir (AKP, 2002: 80). 2007 yılında da Ortaöğretime Giriş Sınavı'nı (OKS) ortadan kaldırmayı ve bunun yerine 3 yıla yayılmış, yeni müfredat paralelinde ve öğrenciyi okuluna bağlayan yeni bir ortaöğretim seçme ve yerleştirme sistemini hayata geçirmeyi planlamıştır. Aynı zamanda OKS'de öngördüğü değişikliği ÖSS'ye de uyarlayacağını dile getirmiştir (AKP, 2007: 62-64). 2011 yılında sınav sistemleri kapsamında bir politika ortaya koymayan AKP, bu dönemde sadece Uluslararası Öğrenci Başarı Değerlendirme (PISA) sonuçlarında Türkiye'yi ilk on ülke arasına yükselteceğini dile getirmiştir (AKP, 2011: 81). Ne var ki, AKP önceki yıllarda sınav sistemlerine yönelik ortaya koyduğu politikaların aksine 2015 yılında TEOG'u (Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavını) uygulamaya koyduğunu ifade etmiştir (AKP, 2015: 81). 2018 yılında da bir yandan temel eğitimden ortaöğretime geçiş sınavlarını ve üniversiteye giriş sınavlarını öğrencilerin temel becerilerini ölçecek şekilde düzenleyeceğini belirtirken, diğer yandan da okulları sınav merkezli yarışma alanları olmaktan çıkaracağını ve onları öğrencilerin sosyal, kültürel, sanatsal, edebi ve akademik yönlerinin keşfedilip geliştirilmesini sağlayacak doğal yaşam alanları hâline getireceğini ifade etmiştir (AKP, 2018: 60).

CHP de 2007 yılında sınav sistemlerine dönük olarak üniversiteye giriş için uygulanan ÖSS kaldıracağını vaat etmiş (CHP, 2007: 49) ve kapsamda 2011 yılında Ortaöğretim kademesinde "okul türlerine" dayalı yapılanma yerine "program türlerini" esas alan bir yapılanmaya geçeceğini dile getirmiştir (CHP, 2011: 80).

Aynı dönemde üniversite sınav sistemini aşamalı olarak kaldırma ve gençlerin ortaöğretim başarılarını tam olarak yansıtabilecekleri güvenilir bir yükseköğretime geçiş sürecini oluşturma vaatlerini yinelemiştir (CHP, 2011: 83). Ne var ki, CHP önceki yıllarda ortaöğretim kademesine yönelik olarak gerçekleştirmeyi hedeflediği vaatlerin aksine 2015 yılında ortaöğretimin son yılında iki yerleştirme sınavı yapacağını ve öğrencileri bu sınavlar arasında en başarılı oldukları sınava göre yerleştireceğini belirtmiştir (CHP, 2015: 119). Bir de önceki yıllardaki vaatlerinde program türünü esas alan bir ortaöğretim sistemi kuracağını belirtirken, 2018 yılında okul türü talepleri doğrultusunda yeterli sayıda okul açarak her öğrenciyi istediği okula göndereceğini ve bu sayede hem öğrencileri hem de aileleri sınav stresinden kurtaracağını ifade etmiştir (CHP, 2018: 100).

Sınav sistemlerinin kaldırılması konusu MHP tarafından da öngörülmüştür. Nitekim MHP hem üniversite sınavının kaldırılması gerektiğini savunmuş hem de ilköğretim ve orta öğretimde etkili yönlendirmeye bağlı olarak ortaöğretim başarısını esas alan bir geçiş sisteminin uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür. MHP bu kapsamda “Olgunlaşma Sınavını” adıyla bir sınavı uygulamaya koymayı tasarlamıştır (MHP, 2002: 73; MHP, 2007: 97-98; MHP, 2011: 138-139; MHP, 2015: 197-198).

HDP 2015 yılında Türkiye’deki sınav sistemlerine kapsamında bir politika ortaya koymazken, 2018 yılında her yıl adı, içeriği, biçimi değiştirilen OKS, SBS, TEOG, LYS ve YGS gibi tüm merkezi sınavları kaldırmayı ve sınav odaklı sistem yerine “öğretmen ve öğrencilerin ortaklaşa gelişimini sağlayacak bir sistem” kurmayı vaat etmiştir (HDP, 2018: 53-54).

İP ise ilkokul ve liselerde yap-boz hâline getirilmiş olan müfredat ve sınav sistemini yeniden düzenleyeceğini belirtmiştir. Bunu gerçekleştirmek için de ilköğretimin tamamlanmasıyla birlikte çocukları yetenek sahibi oldukları alanlara göre teknik, meslek, sağlık, sosyal ve fen liselerine yönlendirmeyi tasarlamıştır (İP, 2018: 101).

3.2.11. Siyasi Partilerin Türkiye’de Resmi Dil ve Yabancı Dilde Eğitime Yönelik Politikaları

AKP’nin resmi dil ve yabancı dil eğitimine yönelik politikası 2002 ve 2007 yıllarında “*Eğitimin temel hedeflerinden biri Türkçe’nin çok iyi öğretilmesidir. Yabancı dil bilmenin öneminin giderek arttığı günümüzde, yabancı dil ile eğitim yerine, okullarda en az bir yabancı dilin iyi bir şekilde öğretilmesi hedeflenecektir*” şeklinde seçim beyannamelerinde yer almıştır (AKP, 2002: 78; AKP, 2007: 64). AKP bu kapsamda 2015 yılında gerek ilköğretim gerekse ortaöğretimde farklı dil ve lehçelerin seçmeli ders olarak öğretimini alt yapısını oluşturduğu belirtmiştir (AKP, 2015: 79). 2018 yılında da Türk dilini tüm dünyaya tanıtarak Türkçe’nin Birleşmiş Milletler’in resmi dilleri arasına girmesini hedefleyen AKP, Yunus Emre Enstitüsü aracılığıyla yurt dışında Türk dili eğitim ve öğretimini yaygınlaştırmayı planlamıştır (AKP, 2018: 68).

CHP de 2002 ve 2007 yıllarında “*Türkçenin eğitim ve öğretimin her kademesinde öğretilmesi, doğru ve etkili kullanılması bilim dili olarak gelişmesi için gereken önlemleri alacağız. Yabancı dil öğretimine ağırlık vereceğiz. Ortaöğretimden mezun olan her öğrencini bir yabancı dil bilmesini sağlayacağız*” şeklindeki ifadelerle resmi dil ve yabancı dil eğitime bakış açısını ortaya koymuştur (CHP, 2002: 41; CHP, 2007: 51). 2015 yılında ise daha çok yabancı dil eğitimi üzerinde durmuş ve öğrencilerin yabancı dil temel yeterlilik düzeyine erişebilmeleri için ilköğretim aşamasında onlara bir yıl süreyle yabancı dil ağırlıklı eğitim vereceğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, yabancı dillerin iletişim dili olarak öğretilmesini sağlayacağını ve yabancı dil öğretmenlerinin mesleki gelişmelerine destek olacak kapsamlı bir hizmet içi eğitim sistemi geliştireceğini ifade etmiştir (CHP, 2015: 113). 2018 yılında da bu kapsamda ilköğretim aşamasında 1 yıl süreyle yabancı dil ağırlıklı eğitim verme vaadini yinelemiştir (CHP, 2018: 100).

MHP'nin resmi dil ve yabancı dil eğitime bakış açısı 2002, 2007 ve 2011 yıllarında “*Eğitimin her kademesinde eğitim dili Türkçe olup, Türkçe'nin dışında başka bir dilde ana dilde eğitim yapılamaz. Türkçenin doğru ve güzel kullanımını teminen ana sınıfı ve ilköğretim kademesinde Türkçe'nin iyi öğretilmesine önem verilecektir. Ayrıca öğrencilere en az bir yabancı dilin iyi bir şekilde öğretilmesinin alt yapısı oluşturulacaktır*” şeklinde seçim beyannamelerine yansımıştır (MHP, 2002: 72; MHP, 2007: 96; MHP, 2011: 133-134). 2015 yılında ise yabancı dil konusuna değinmeyen MHP, eğitimin her kademesinde eğitim dilinin Türkçe olması ve Türkçe'nin dışında başka bir dilde eğitim yapılmaması gerektiğini dile getirmiştir (MHP, 2015: 194). Buna paralel olarak 2018 yılında Türk milli kimliğinin vazgeçilmez bir ögesi olarak gördüğü Türkçenin doğru ve güzel kullanımının sağlanması gerektiği üzerinde durmuş ve “*Millî kimliğimizin vazgeçilmez bir ögesi olarak gördüğümüz Türkçenin doğru ve güzel kullanımı esas olmalıdır. Milleti millet yapan temel unsurlardan biri dildir. Türkçenin uluslararası düzeyde bilim, sanat, ticaret ve tele iletişim dili olarak kullanılabilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Türk devlet ve topluluklarıyla ilişkiler “dilde, fikirde ve işte birlik” esasına dayandırılmalıdır*” ifadelerini kullanmıştır (MHP, 2018: 99-100).

İP resmi dil (Türkçe) eğitime yönelik bir görüş belirtmemiş, sadece yurtdışında yaşayan Türk çocuklarına yönelik seçmeli Türkçe ve Kültür dersleri okutulması için gerekli girişimleri yapacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte, İP yabancı dil eğitime geliştirme adına Fen ve Teknoloji Liseleri ile yabancı dil eğitimi ağırlıklı Anadolu Liselerinin sayısını artıracığını dile getirmiştir (İP, 2018: 103).

HDP'nin eğitimin dili konusundaki görüşleri diğer partilerden farklılık göstermektedir. Nitekim HDP anadil temelinde bir eğitim sistemi kuracağını ve ders materyallerini de çok dilli olarak hazırlayacağını ifade etmiştir. HDP bu kapsamda özellikle üniversitelerde Kürtçe, Lazca ve Süryanice gibi asimilasyona uğratılan dillerde yeni kursüler açmayı planlamıştır (HDP, 2015: 24; HDP, 2018: 55).

3.3. Siyasi Partilerin Yaygın Eğitim Konusundaki Politikaları

AKP 2002 yılında yaygın eğitim konusunda *e-egitim* üzerinde durmuş ve örgün eğitim ile yaygın eğitimin her aşamasında *e-egitimi* yürürlüğe koyacağını belirtmiştir (AKP, 2002: 78). 2007 yılında bu kapsamda bir milyondan fazla insanı okuryazar duruma getirdiğini ifade eden AKP (AKP, 2007: 67), 2011 yılında da Ana-Kız Okuldayız Projesiyle 567 bin kadına okuma-yazma öğretildiğini dile getirmiştir (AKP, 2011: 79). 2015 yılında ise yaygın eğitimi geliştirme adına mevsimlik tarım işçileri ile göçerlere yönelik yaygın eğitim hizmetlerini yaygınlaştıracığını (AKP, 2015: 114) ve istihdam edilebilirlik oranı yüksek programlar geliştireceğini ifade etmiştir (AKP, 2015: 90). Bu kapsamda 2018 yılında tüm il ve ilçelerde 986 halk eğitimi merkezi, 340 mesleki eğitim merkezi, 17 kız teknik olgunlaşma enstitüsü, 10 turizm eğitim merkezi, 234 rehberlik araştırma merkezi, 106 bilim sanat merkezi ve 12 yetişkin teknik eğitim merkezi olmak üzere toplamda 1.705 yaygın eğitim kurumunu faaliyete geçirdiğini ifade etmiştir (AKP, 2018: 96). Aynı dönemde Türkiye'deki sığınmacılara yönelik olarak da çeşitli yaygın eğitim kursları açan AKP, 87 bin 168 kişiye mesleki eğitim, 216 bin 60 kişiye de genel eğitim kursu verdiğini kaydetmiştir. Türkçe öğretimini de yaygın eğitim kapsamına almış ve Türkçe kursları açarak 2015-2017 yıllarında 171 bin Suriyeliye Türkçe eğitimi vermiştir (AKP, 2018: 135).

CHP'nin yaygın eğitim konusundaki politikası yaygın eğitimi yaşam boyu öğrenim çerçevesinde sürekli hale getirme üzerine yoğunlaşmaktadır. Nitekim CHP 2002 yılında yaygın eğitim kapsamında herkese yaşam boyu öğrenim imkânı sağlayarak okuma-yazma seferberliği başlatacağını ve yetişkin eğitimini yaygınlaştıracığını belirtmiştir (CHP, 2002: 42). 2007 yılında bu kapsamda bir okuma-yazma seferberliği başlatacağını belirten CHP, aynı yıl 5 yılda Türkiye'de okuma-yazma bilmeyen insan kalmaması için gerekli atılımları gerçekleştireceğini ifade etmiştir (CHP, 2007: 50). 2011 yılında da yaygın eğitim fırsatlarını genişletme adına geniş kitlelere ulaştırmayı planlamıştır (CHP, 2011: 81). 2015 yılında bu kapsamda tüm yurttaşların yaşam boyu eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tam donanımlı *Kent Enstitüleri* kuracağını belirtmiştir (CHP, 2015: 122-123). 2018 yılına gelindiğinde *Kent Enstitülerinin* yanında, *Yaşam Boyu Eğitim Okulları* açacağını ifade etmiştir (CHP, 2018: 106).

MHP 2002 yılından itibaren yaygın eğitim kapsamında 'hayat boyu öğrenme' anlayışını benimsediğini ifade etmiş ve yaygın eğitim imkânlarını geliştirerek gençlerin beceri kazanmalarını ve meslek edinmelerini sağlayacağını dile getirmiştir. Bu kapsamda MHP mahalli idareler ile özel sektörü destekleyeceğini belirtmiştir (MHP, 2002: 74; MHP, 2007: 96; MHP, 2011: 139; MHP, 2015: 204).

İP'nin yaygın eğitim kapsamında görüşü "*Halk eğitimine süreklilik kazandıracağız, okul dışı eğitim ve kültür çalışmalarını destekleyeceğiz. Hayat boyu öğrenme anlayışı ile e-öğretim dâhil olmak üzere her türlü yaygın eğitim imkânlarını geliştireceğiz, tüm bireylerin beceri kazanması ve meslek edinmesi için azami gayret sarf edeceğiz*" şeklinde seçim beyannamesine yansımıştır. Yine bu kapsamda "*Her ev bir okul olacak*" adlı bir proje ortaya koyan İP,

bu proje kapsamında ebeveynleri çocuk bakımı ve eğitimi konusunda eğitime tabi tutmayı planlamıştır. Bir de öğrencilerin tüm eğitim hayatları boyunca girdikleri sınavlara hazır olmalarını sağlamak amacıyla *e-öğrenme platformları* geliştirmeyi vaat etmiştir (İP, 2018: 103).

HDP ise diğer partilerden farklı olarak 2018 yılında kentin semtlerine yayılmış halk kütüphaneleri, kitaplıklar ve kültür merkezleri kuracağını belirtmiştir (HDP, 2018: 54).

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmada seçim beyannameleri incelenen siyasi partilerin (AKP, CHP, MHP, İP ve HDP) eğitim alanıyla yakından ilgilendikleri ve eğitimin her kademesine yönelik birtakım politikalar hayata geçirmeye amaçladıkları görülmüştür. Partilerin zaman içerisinde bazı konulara bakış açılarında değişim meydana geldiği fark edilmekle birlikte, vatandaş yetiştirmeye yönelik eğitim hedefleri ile örgün ve yaygın eğitim konularındaki politikalarında birtakım benzerlik ve farklılıkların olduğu fark edilmiştir. Partilerin eğitime yönelik görüşlerinde en fazla benzeliğe AKP'nin seçim beyannamelerinde rastlanmıştır. Toprakçı ve Akçay-Güngör (2014) de yapmış oldukları araştırmada eğitim politikaları açısından diğer partilerle benzerliğin en fazla AKP'de olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum iktidar partisi AKP'nin Türkiye'deki eğitim politikalarının uygulayıcısı olarak diğer partilerin eğitim politikalarını yakından takip etmesiyle ilişkili olabilir. Partilerin politikaları farklılık açısından incelendiğinde en fazla farklılığın HDP'de olduğu görülmektedir. Usta (2015) yapmış olduğu araştırmada HDP'nin söylemleri ile anadilde eğitim, eğitimin yönetimi, özel sektör eğitimi ve eğitimde cinsiyet konularındaki politikalarının diğer bütün partilerden önemli ölçüde farklılaştığını tespit etmiştir. Bu durumun HDP'nin farklı etnik etnik grupları temsil etme amacıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Vatandaş yetiştirme açısından ele alındığında AKP'nin çağın gerektirdiği temel nitelikleri bireylere kazandırarak nitelikli, sağlıklı ve donanımlı bireyler yetiştirmeyi amaçladığı görülmektedir. CHP çağdaşlığın yanında bilgi çağının gereklerine uygun, laik, demokratik ve Atatürk devrimleri ışığında bir eğitim sistemi kurmayı ve gençleri bu çerçevede yetiştirmeyi hedeflerken, MHP sürekli olarak millilik ve manevilik vurgusu yapmak suretiyle millî-manevi değerlere sahip bir gençlik yetiştirmeyi hedeflemektedir. MHP'nin eğitim politikalarını yüksek medeniyet perspektifine dayanan bir anlayışla kurgulamayı amaçlaması da çağın gerektirdiği nitelikleri okul ortamında öğrencilere kazandırma hedefine işaret etmektedir. İnsan odaklı bir eğitim felsefesi benimsediğini dile getiren İP, bir yandan çağın gerektirdiği temel beceri ve yetkinlikleri bireylere kazandıracığını ifade etmekte, diğer yandan da MHP gibi millilik vurgusu yaparak öğrencilerin okul ortamında millî değerleri kazanması gerektiğini ifade etmektedir. HDP'nin vatandaş yetiştirmeye yönelik doğrudan bir söylem ortaya koymadığı, sadece eğitim sistemini bilimsel, laik, demokratik, eşitlikçi, özgürlükçü, çoğulcu ve evrensel çocuk haklarını esas alan bir yapıya kavuşturmayı hedeflediği görülmektedir. Bu çerçevede HDP'nin vatandaş yetiştirme konusundaki görüşünün bilimsel, laik,

demokratik, eşitlikçi, özgürlükçü, çoğulcu ve evrensel çocuk haklarını esas alacak şekilde olduğu düşünülmektedir. Görüldüğü gibi siyasi partiler kendi ideolojileri doğrultusunda eğitim sistemini şekillendirmeyi ve bu doğrultuda vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamaktadırlar. Berber (2001) siyasi partilerin her birinin eğitim sistemini farklı şekilde kurgulayarak bu doğrultuda bireyler yetiştirmeyi amaçlamalarını ideolojiyle açıklamaktadır. Ona göre; siyasi partiler her ne kadar parti programlarında anayasanın eğitimle ilgili maddesine, Millî Eğitimin amaçları ve temel ilkesine uygun ifadelerle yer verseler de, iktidara geldiklerinde kendi seçmen kitlelerine uygun davranışlar sergilemektedirler.

Siyasi partilerin örgün eğitim ve örgün eğitimin kademeleri, mesleki eğitim, sınav sistemleri, öğretmen yetiştirme, öğrencilere destek, özel eğitim, yaygın eğitim, din eğitimi, resmi dil ve yabancı dilde eğitim konularındaki politikalarında da zaman içerisinde değişimler, benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması düşüncesinin tüm partilerin ortak fikri olduğu fark edilirken, okul öncesi eğitimin süresi konusunda partilerin görüşlerinde farklılıklar olduğu dikkat çekmektedir. Okul öncesi eğitimi destekleme adına “çocuk eğitim desteği” vereceğini dile getiren CHP, ilk olarak 4-5 yaş bu kademedeki zorunlu duruma getireceğini belirtirken, sonraki yıllarda okul öncesi eğitimin süresini 1 yıl olarak tasarlamıştır. Aynı yıllarda İP de okul öncesi eğitimi 1 yıl olarak tasarlanmıştır. MHP ise okul öncesinden başlayarak millî bilinci geliştirme, ahlaki ve manevi değerleri güçlendirme adına ilk olarak (2011) okul öncesi eğitimi 6 yaş grubundan başlatacağını belirtmekte, sonraki yıllarda (2015-2018) okul öncesi eğitimdeki yaş grubunu 4-5 yaş olarak tasarlamaktadır. HDP okul öncesi eğitime dair görüş belirtmezken, AKP daha çok okul öncesi eğitime yönelik yatırımlara vurgu yapmaktadır.

Eğitimin ilköğretim kademesinde partilerin politikalarında farklılıklar ön plana çıkmaktadır. CHP (2015 ve 2018 yıllarında) ve İP'nin (2018 yılında) ilköğretimi 8 yıl olarak tasarladığı görülürken, AKP'nin MHP ile birlikte 3 kademeli olmak üzere (4+4+4) 12 yıllık temel eğitimi savunduğu, HDP'nin ise 4+4+4 uygulamasını okulları ayrıştıran bir uygulama olarak görerek bu uygulamaya son verilmesi gerektiğini dile getirdiği görülmektedir. Bu konuda Bulut ve Güven (2010) siyasi partilerin parti programlarında ilköğretimde gerçekleştirmeyi hedefledikleri düzenlemeleri inceledikleri çalışmada parti politikalarının birbirine benzer olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu doğrultuda partilerin zaman içerisinde ilköğretim kademesindeki politikalarında değişim meydana geldiği söylenebilir.

Ortaöğretim kademesini AKP mesleki ve teknik liselerle sadece üniversiteye hazırlayan liseler şeklinde tasarlarlarken, CHP ortaöğretimin “akademik ve mesleki liselerden” oluşması gerektiğini savunmaktadır. CHP 2018 seçim beyannamesinde ise Teknoloji Liseleri açmayı vaat etmiştir. Teknoloji Liseleri konusunda İP de CHP ile aynı düşüncüyü paylaşmaktadır. MHP'nin ortaöğretime yönelik politikası ise daha çok ortaöğretimin okul türü yerine program türünü esas alan bir yapıya dönüştürülmesi üzerine

yoğunlaşmaktadır. HDP'nin ortaöğretim konusunda doğrudan bir politika ortaya koymadığı görülmektedir. Bu çerçevede partilerin (HDP hariç) ortaöğretime yönelik politikalarında benzerlikler ön plana çıkmaktadır.

Partilerin yükseköğretim konusuna bakış açılarının da yükseköğretimin çağdaş, demokratik ve dünya üniversiteleriyle rekabet edebilir düzeye çıkarılması üzerine yoğunlaştığı görülürken, YÖK konusundaki politikalarının birbirinden ayrıldığı göze çarpmaktadır. CHP, İP ve HDP YÖK'ü kaldırarak üniversiteler arası ilişki ve bilgi akışını sağlayacak bir koordinasyon kurulunun kurulması gerektiğini savunmakta, AKP ve MHP ise YÖK'ün üniversiteler arasında koordinasyon sağlayan bir yapıya kavuşturulmasını öngörmektedir.

Siyasi partilerin politikaları din eğitimi açısından ele alındığında partilerin din eğitimi üzerinde önemle durdukları görülmektedir. CHP din eğitimini laiklik çerçevesinde düzenlemeyi öngörmekte ve zorunlu din dersi uygulamasına son verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. HDP'nin din eğitimi konusundaki görüşleri CHP ile benzerlik göstermekte ve HDP din eğitiminin zorunlu ders olarak okutulması uygulamasına son verilmesi gerektiğini dile getirmektedir. AKP ve MHP ise din eğitiminin devlet eliyle verilmesi gerektiğini belirtmektedirler. İP din eğitimi konusunda bir görüş ortaya koymadığı görülmektedir. Berber ve Aslan (2017) "Siyasi Partilerin Dini Eğitim Politikaları" adıyla yapmış oldukları çalışmada da ülkemizdeki siyasi partilerin din eğitimi konusunda farklı fikirlere sahip oldukları ve okullarda verilen dini eğitiminin siyasi partilerin ideolojileri ile paralellik gösterdiği sonucuna ulaşımlardır. Bu durum partilerin kendi dünya görüşleri çerçevesinde bir din eğitimi verme çabalarıyla açıklanabilir.

Resmi dil (Türkçe) ve yabancı dilde eğitimin nasıl yapılacağı konusunda, HDP anadil temelinde bir eğitim sistemi kuracağını belirtirken, AKP, CHP ve MHP yabancı dil bilmenin öneminin giderek arttığı günümüzde okullarda resmi dili (Türkçe) esas almak suretiyle öğrencilerin en az bir yabancı dili bilmeleri gerektiğini savunmaktadırlar. MHP yabancı dil öğretimini desteklemekle birlikte, Türkçe'nin dışında başka bir dilde eğitim yapılmayacağını vurgulamaktadır. Usta (2015) yapmış olduğu araştırmada anadilde eğitim hususunda MHP dışındaki partilerde önemli bir esnekliğin bulunduğunu, MHP'nin ise bu konudaki görüşünün sabit olduğunu belirtmiştir. Bu durumun MHP'nin benimsemiş olduğu milliyetçi çizgi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

İP Türkiye'deki resmi dilde eğitime yönelik bir görüş ortaya koymamış, sadece yurtdışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe dersleri vereceğini ifade etmiştir. İP'nin yabancı dil eğitimi konusundaki görüşü AKP, CHP ve MHP ile paralellik göstermekle birlikte, sadece ortaöğretim düzeyinde yabancı eğitimi vereceğini belirtmesiyle bu partilerden ayrılmaktadır.

Mesleki eğitim konusunda siyasi partiler genel olarak mesleki eğitimin yaygınlaştırılması düşüncesi savunarak iş hayatı ile mesleki-teknik eğitim arasında etkileşimin artırılması gerektiğini dile getirmektedirler.

Partilerin sınav sistemlerine yönelik politikaları incelendiğinde zaman içerisinde bazı partilerin görüşlerinde değişim meydana geldiği fark edilmektedir. AKP 2007 yılında Ortaöğretime Giriş Sınavı'nı (OKS) ortadan kaldırmayı amaçlarken, 2015 yılında TEOG'u uygulamaya koymuştur. 2018 yılında da bir yandan temel eğitimden ortaöğretime geçiş sınavını ve üniversiteye giriş sınavını öğrencilerin temel becerilerini ölçecek şekilde düzenleyeceğini belirtirken, diğer yandan da okulları sınav merkezli yarışma alanları olmaktan çıkaracağını ifade etmiştir. Benzer şekilde CHP 2007 ve 2011 yıllarında üniversiteye giriş için uygulanan ÖSS kaldıracağını vaat etmişse de, 2015 yılında ortaöğretim son yılında iki yerleştirme sınavı yapacağını dile getirmiştir. MHP'nin sınav sistemlerine yönelik görüşlerinde AKP ve CHP'ye oranla tutarlık görülmektedir. MHP 2002 yılından itibaren hem üniversite sınavının kaldırılması gerektiğini savunmuş hem de ilköğretim ve orta öğretimde etkili yönlendirmeye bağlı olarak ortaöğretim başarısını esas alan bir geçiş sisteminin uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür. HDP de 2018 yılında tüm merkezi sınavları kaldırmanı vaat etmiştir. İP ise sınav sistemlerini kaldıracağı yönünde bir görüş ortaya koymamış, ilkokul ve liselerde yap-boz hâline getirilmiş olan müfredat ve sınav sistemini yeniden düzenleyeceğini belirtmiştir.

Siyasi partiler öğretmenlik mesleği ve öğretmen yetiştirme konusundaki görüşleri öğretmenlerin özlük haklarının iyileştirilmesi ve öğretmenlik mesleğinin saygın bir meslek hâline getirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bununla birlikte, CHP Atatürk'ün ilke ve devrimleri ışığında, çağın gerektirdiği niteliklere uygun, teknolojiyi kullanan toplum önderi öğretmenler yetiştireceğini dile getirerek öğretmenlik mesleğine yönelik diğer partilerden farklı bir politika hayata geçirmeyi amaçlamaktadır. Bu durum CHP'nin benimsediği Atatürkçü ve Cumhuriyetçi çizgiyle açıklanabilir.

Siyasi partilerin öğrencilere destek konusundaki politikaları genellikle maddi durumu yetersiz öğrencilere maddi destek olunması ve bu öğrencilerin devlet yurtlarında barındırılması çerçevesinde şekillenmektedir. Benzer şekilde özel eğitim ve yaygın eğitim konularında da partilerin politikalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Özel eğitim konusunda tüm siyasi partiler özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere her türlü imkânı sağlayarak onların daha kaliteli bir eğitim almalarının önündeki engelleri kaldırmayı taahhüt ederken, yaygın eğitim konusunda "hayat boyu eğitim" anlayışını benimsemişlerdir.

Siyasi partilerin hayata geçirmeyi hedefledikleri eğitim politikalarına genel olarak bakıldığında gerek vatandaş yetiştirme konusundaki politikalarının gerekse örgün ve yaygın eğitim konusundaki politikalarının birbirinden farklılaştığı görülmektedir. Bu noktada partilerin ideolojileri ön plana çıkmaktadır. Partiler eğitimin bütün kademelerine yönelik politikalarında kendi ideolojilerine göre politikalar hayata geçirmeyi amaçlamaktadırlar. Bununla birlikte, başta AKP olmak üzere CHP, MHP ve İP'nin yabancı dilde eğitim,

temel eğitim, ortaöğretim, özel eğitim, mesleki-teknik eğitim ve yaygın eğitim alanlarındaki politikalarının 2018 yılında ortaya konulan “2023 Eğitim Vizyonu” ile paralellik arz ettiği görülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulguların yanı sıra, farklı bir dönem esas alınarak siyasi partilerin seçim beyannamelerinde ortaya koydukları politikalar incelenebilir. Siyasi partilerin Türk Millî Eğitiminin amaç ve ilkelerine seçim beyannamelerinde ne kadar yer verdikleri araştırılabilir. Ayrıca Türk Eğitim Sisteminde varolan sorunlar göz önünde bulundurulduğunda siyasi partilerin eğitim sisteminin mevcut durumunu dikkate alarak var olan sorunları giderebilecek ya da iyi giden etkinlikleri geliştirebilecek politikalar oluşturup oluşturmadıkları incelenebilir.

KAYNAKÇA

- AKP. (2002). 2002 Genel seçimleri seçim beyanamesi. <https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/> (Erişim: 12.10.2021).
- AKP. (2007). 2007 Genel seçimleri seçim beyanamesi. <https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/> (Erişim: 12.10.2021).
- AKP. (2011). Türkiye hazır hedef 2023. <https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/> (Erişim: 12.10.2021).
- AKP. (2015). 2015 Seçimleri seçim beyanamesi. <https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/> (Erişim: 12.10.2021).
- AKP. (2018). Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve genel seçimler seçim beyanamesi. <https://www.akparti.org.tr/parti/dosya-arsivi/> (Erişim: 12.10.2021).
- Aydın, İ. (1997) *Siyasi parti ve hükümet programlarında eğitim-öğretim ve öğretmenler 1908-1997*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları.
- Aydın, M. (2008). *Çağdaş eğitim denetimi*. Ankara: Hatipoğlu Yayınevi.
- Aslan, G. (2017). *Türkiye’deki siyasi partilerin eğitim programları ve eğitim sorunları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Berber, Ş. (2001). Türkiye’deki siyasi partiler ve eğitim politikaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi*, 4 (2), 1-34.
- Berber, Ş., & Aslan, G. (2017). Siyasi partilerin dini eğitim politikaları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (39), 595-602.
- Bulut, P., & Güven, G. (2010). Siyasi parti programlarına göre ilköğretim. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 6 (2), 281-300.
- CHP. (2002). Cumhuriyet Halk Partisi 2002 seçim bildirgesi. <https://www.chp.org.tr/yayinlar/secim-bildirgeleri> (Erişim: 16.10.2021).

- CHP. (2007). Cumhuriyet Halk Partisi pusula. <https://www.chp.org.tr/yayinlar/secim-bildirgeleri> (Erişim: 16.10.2021).
- CHP. (2011). CHP 2011 Seçim bildirgesi. <https://www.chp.org.tr/yayinlar/secim-bildirgeleri> (Erişim: 16.10.2021).
- CHP. (2015). Seçim bildirgesi 2015. <https://www.chp.org.tr/yayinlar/secim-bildirgeleri> (Erişim: 16.10.2021).
- CHP. (2018). Seçim bildirgesi 2018. <https://www.chp.org.tr/yayinlar/secim-bildirgeleri> (Erişim: 16.10.2021).
- Creswell, J. W. (2002). *Araştırma tasarımı nitel, nicel ve karma yaklaşımlar*. E. Akdağ (Çeviri Ed.), Ankara: Nobel Yayınları
- Demir, S. (2019). *Türkiye’de siyasi partilerin eğitim politikalarına ilişkin siyasi parti temsilisi görüşleri (Diyarbakır Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Artuklu Üniversitesi, Mardin.
- Eskicumalı, A. (2012). *Eğitimin temel kavramları ve eğitim düşüncesinin tarihsel gelişimi*. S. Turan ve Y. Özden (Ed.), Eğitim bilimine giriş içinde (2-24), Ankara: Pegem Akademi.
- Gürsoy, M., & Balcı-Karaboğa, A. (2015). Siyasi partilerin seçim bildirelerinde eğitim konusu, *Route Educational and Social Science Journal*, 2 (4), 113-140.
- Güneş, M. & Güneş, H. (2003). *Türkiye de eğitim politikaları ve sivil toplum*. (1. Baskı). Ankara: Anı Yayınları
- HDP. (2015). Büyük insanlık 2015 HDP seçim bildirgesi. https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/001/382/original/HDP_Se%C3%A7im_Bildirgesi_K%C4%B1sa_Metin.pdf?1429617147 (Erişim: 28.10.2021).
- HDP. (2018). HDP 2018 seçim bildirgesi. https://bianet.org/system/uploads/1/files/attachments/000/002/124/original/HDP_Se%C3%A7im_Bildirgesi.pdf?1526306774 (Erişim: 28.10.2021).
- İP. (2018, Mayıs). Milletimizle sözleşme İP 2018 seçim bildirgesi, Yayıncı.
- Korkmaz, F. (2018). Siyasi partilerin 2018 cumhurbaşkanlığı seçimi ve genel seçimler bildirelerinde eğitime yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3 (5), 297-315.
- Kapani, M. (2015). *Politika bilimine giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- MHP. (2002). Milliyetçi Hareket Partisi 3 Kasım 2002 seçim beyannamesi Türkiye’nin onurlu geleceği, Yayıncı.
- MHP. (2007). Milliyetçi Hareket Partisi 22 Temmuz 2007 seçim beyannamesi tek başına MHP, Yayıncı.

- MHP. (2011). 2011 Seçim beyannamesi 2023'e doğru yükselen ülke türkiye sözleşmesi. https://www.mhp.org.tr/htmldocs/medya/mhp_yayinlari/mhp/yayinlar.html (Erişim: 13.10.2021).
- MHP. (2015). Milliyetçi Hareket Partisi 7 Haziran 2015 seçim beyannamesi toplumsal onarım ve huzurlu gelecek, Yayıncı.
- MHP. (2018). 24 Haziran 2018 milletvekili genel seçimi seçim beyannamesi. https://www.mhp.org.tr/htmldocs/medya/mhp_yayinlari/mhp/yayinlar.html (Erişim: 13.10.2021).
- Pektaş, E. K. (1997). *Büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerine siyasal parti ideolojilerinin yansması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şimşir, M., & Çetiner, A. (2021). Sosyal bilgilerde ideal vatandaşlık eğitimi üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 5 (1), 35-47.
- Şimşek, A., Doğanay, A., Ataizi, M., Balaban Saltı, J., ve Akbulut, Y. (2008). *Veri çözümleme teknikleri*. A. Şimşek (Ed.), Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri içinde (163-195), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tanrıöğen, A. (2007). *Eğitim bilimleri ile ilgili kavramlar*. D. Ekiz ve H. Durukan (Ed.), Eğitim bilimine giriş içinde (12-28). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Tanilli, S. (2007). *Devlet ve demokrasi*. İstanbul: Alkım Yayıncılık.
- Tok, T. N. (2012). Türkiye'deki siyasal partilerin eğitim söylemleri ve siyasaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 18 (2), 273-312.
- Toprakçı, E., & Akçay-Göngör, A. (2014). Türkiye'deki siyasal partilerin eğitim politikaları. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 9 (1), 5-35.
- Usta, M. E. (2015). Siyasi parti programlarına göre eğitim politikaları. *Türk Yazarlar Birliği Akademi Dergisi*, 13, 55-74.
- Yılmaz, E. (2007). *Türkiye'de siyasi partilerin programlarında eğitim-öğretim*. Ankara: Başkayeler Yayınları.